ИЗЪ НОВАТА ИСТОРИЯ

НА

БЪЛГАРИТѢ ВЪ ТУРЦИЯ

Първата българска печатница въ Солунъ.—Живот
на архимандитъ Теодосий.—Живота на Кириллъ
Пейчиновичъ. — Отговоръ на Ястребова,
Гопчевича и Драганова.

отъ

А. Шоповъ.

ПЛОВДИВЪ.
Търговска Печатница
1895.

ИЗЪ НОВАТА ИСТОРИЯ

НА

БЪЛГАРИТѢ ВЪ ТУРЦИЯ

ървата българска печатница въ Солунъ.—Живота
на архимандитъ Теодосий.—Живота на Кириллъ
Пейчиновичъ. — Отговоръ на Ястребова,
Гопчевича и Драганова.

отъ

А. Шоповъ.

ПЛОВДИВЪ,
Търговска Печатница
1895.

ПРѢДИСЛОВИЕ.

Книгата, която давамъ въ ржцѣтѣ на чи-
.теля е съставена отъ статии и изслѣдвания,
:чатани въ „*Министерския Сборникъ*“, *Перио-*
:ческото Списание“ и „Revue d'orient“. Цѣльта
[illegible] е да направя по-общедостжпни тия матери-
и, а при това и да дамъ на българската ин-
лигенция въ Турция полезна книга за чете-
[illegible]е и аргументи за опровержение невѣрнитѣ
води на нѣкои сърбски и сърбофилски писатели.

Отъ издателя.

Първата българска печатница въ Солунъ.

Историята за отваряние първата българска печатница въ Солунъ, за напечатанитѣ въ нея книги, за нейното закривание и пр. е толкова важна въобще за българското възраждание, че заслужва да се изслѣдва, да се опише и да се обнародва и въ най-малкитѣ подробности. Азъ ще съобщѫ нѣкои нови свѣдѣния по тая история, а при това и подробности изъ живота и дѣятелността на основателя на първата българска печатница въ Солунъ — архимандрита Теодосия.

Хаджи попъ Теодосий, синаитски архимандритъ, се е родилъ въ гр. Дойрянъ, въ втората половина на минѫлото столѣтие; мирското му име е било Теохаръ. Баща му Гого е билъ прѣселенъ въ Дойрянъ отъ околнитѣ села; той ималъ работа повечето съ владици, което му дало възможность, чрѣзъ тогавашния Дойрянски архиерей, да испрати сина си Теохара въ Цариградъ на учение. Колко време се е училъ младия Теохаръ въ Цариградъ е неизвѣстно; знае се само, че слѣдъ смъртьта на баща си той се завърналъ въ родното си отечество и знаялъ гръцкия езикъ по-добрѣ и отъ владиката. Нѣколко години слѣдъ като се оженилъ, той

приелъ свещеническото звание и священ
ствувалъ въ Дойрянъ. Попъ Теодосий е
трима синове: Гого, Тошо и Костадинъ.
като ги отхранилъ и задомилъ, той изг
попадията си. Слѣдъ смъртьта на жена с
одосий направилъ едно пѫтуване по С
Македония—Скопско, Велеско и Охридск
дѣто слѣдъ като се завърналъ, кѫдѣ
– 28 год., тръгнѫлъ за Синайския мъна
Въ тая и изъ тая света обитель попъ
сий започеналъ да пише и на българск
го е научилъ славянската азбука? Кой
палилъ въ него божествената искра? К
е вдѫхналъ любовь къмъ матерния му
Не е извѣстно . . . . Да, въ опия вр
български учители и училища нѣмаше. В
найския мънастирь попъ Теодосий зах
да прѣвожда разни молитви отъ гръцки н
гарски и, въ видъ на писма, да ги пра
синоветѣ и приятелитѣ си въ Дойрянъ В
та Синая той престоялъ четери години, в
дължение на което време той тъй добрѣ
чилъ славянския езикъ, щото свободно м
съ гръцки служебникъ въ рѫцѣ, да слу
славянски. Втората година слѣдъ отиван
въ св. Синая, той, заедно съ игумена н
настиря, заобиколилъ светитѣ мѣста, от
и получилъ названието хаджия, а по-послѣ
произведенъ и въ чина архимандритъ Син
Около 1831 година, по побуждението на
рянския владика, епитропитѣ отъ Солу
църква св. Мина поискали писменно от

найскитѣ братия архимандрита Теодосия за чредникъ въ църквата си по единственната причина, че той умѣялъ да служи и по славянски. Началството на Синайския мънастирь уважило просбата на Солунскитѣ епитропи и испратило архимандрита Теодосия при църквата св. Мина, дѣто той служилъ и по славянски въ течение на 4 години. Послѣ, обаче, виждами, че той е оставилъ службата си при казаната църква и се е заелъ съ дѣйствувания да отвори българска печатница въ Солунъ. Казватъ нѣкои, че тогавашния Солунски митрополитъ възненавидѣлъ по нѣкакви причини архимандрита Теодосия и подѣйствувалъ да му се отнеме мѣстото. Други разказватъ, че братията отъ св. Синая писали архимандриту Теодосию да се завърне въ мънастиря за да му повѣржтъ поважни длъжности, но това не се осжществило по несъгласието пакъ на Солунския митрополитъ. Архимандритъ Теодосий е билъ въ сжщото време и таксидиотинъ на Синайския мънастирь въ македонскитѣ страни.

Честитѣ му пжтувания по Македония и измежду българското население го запознали съ дѣйствителнитѣ нужду на народа. Той видѣлъ, че Българитѣ иматъ езикъ, иматъ писменность, а нѣматъ книги. Но какъ да се напечататъ тия книги, когато нѣмало печатница, букви? Той гледалъ, че Гърцитѣ имали печатници, имали букви, печатали и продавали книги по гръцки, които българското население неразбирало. Българитѣ се нуждаяли отъ словѣнски книги, но

какво да стане, какъ да се създаде възможность за лесното добивание такива книги? И ето, че у архимандрита Теодосия се родила свѣтла мисъль, която ще увѣковѣчи името му, ще направи да го благославятъ потомцитѣ му, именно: отварянието на една словѣно-българска печатница. Нѣма съмнѣние, че въ тая си мисъль архимандритъ Теодосий е билъ насърдченъ и поддържанъ отъ нѣкого, най-вече отъ иеромонаха Кирилла Пейчиновича, на когото и основателя на първата българска печатница печатно и публично благодари въ прѣдисловието на книгата **„Утѣшение грѣшнимъ“** за оказаното съдѣйствие при възобновлението изгорѣлата веднѫжъ печатница. При пѫтуванията си по Македония за събирание милостини, архимандритъ Теодосий е ималъ случай често да се срѣща съ игумена на мънастира Св. Атанасий, съ Кирилла Пейчиновича, да се разговаря и съвѣтва съ него; той го е зналъ, разбира се, като извѣстенъ вече въ онова врѣме проповѣдникъ и писатель, защото неговото *„Огледало,“* отодавна е било излѣзло на свѣтъ. Прѣдъ видъ на всичко това, намъ се иска да вѣрвами, че Кириллъ Пейчиновичъ е оказалъ съдѣйствие архимандриту Теодосию за отваряние първата българска печатница въ Солунъ не само слѣдъ нейното изгоряване, но и първоначално, въ са- моto зачало, при самото пораждание свѣтла мисъль у Синаитския архимандритъ за отвар ние словѣно-българска печатница въ Солунъ.

Архимандритъ Теодосий се отнесълъ за

вѣтъ и разрѣшение по отваряние печатницата до тогавашния Солунски митрополитъ Мелетий, пóпослѣ Вселенский патриархъ, но той не одобрилъ намѣрението на архимандрита, уговарялъ го да се остави отъ тая мисъль, като му казвалъ, че отварянието словѣно-българска печатница въ Солунъ е нѣщо твърдѣ мжчно, даже невъзможно, защото словѣнскитѣ букви трѣбва да се излѣятъ и донесжтъ отъ Руссия, което щѣло да стори повече отъ 50,000 гроша. И дѣйствително, тия мжчнотии, прѣдставлявани отъ гръцкия митрополитъ, поспрѣли и пообезсърдчили архимандрита. Но скоро се намѣрилъ единъ Евреинъ, виходецъ изъ Руссия, който знаялъ да лѣе словѣнски букви и който прѣдложилъ услугитѣ си за 5,000 гроша да снабди архимандрита Теодосия съ всичкитѣ потрѣбности за една печатница съ славянски букви. Архимандрита съобщилъ това на митрополита, който се показалъ не особенно доволенъ, но отпослѣ склонилъ прѣдъ молбитѣ на Хаджи Теодосия, писалъ нуждното въ Цариградската патриаршия, която отъ своя страна издала разрѣшение, и работата тръгнала. Колко врѣме сж правени буквитѣ и въ коя именно година се е отворила печатницата, това не може да се опрѣдѣли Може да се прѣдполага обаче, че тя е основана по-рано отъ годината 1839, за която говори Викторъ Григоровичъ (Гл. „*Очеркъ путешествія по Европейской Турціи*,“ 2-ое изданіе, Москва, 1877 г. стр. 88), даже по-рано отъ 1838, за която споменува Неофитъ Рилский въ

писмото си до Райна Поповича (Гл. *Периодическо списание на Б. Кн. Др.*, XXV—XXVI, 57—63) и на която се спира и Г-нъ М. Дриновъ (Гл. „*Първа българска типография въ Солунъ*“ стр. 2). Това прѣдположение ний правимъ на слѣдующето основание. Лицето, което посрѣдственно ни е дало тука изложенитѣ свѣдѣния за първата българска печатница, стария священникъ Темилъ, родомъ отъ с. Висока, Солунско, съвременникъ на печатарската дѣятелность на арх. Теодосия, ни е съобщилъ, че когато въ 1836 година отишжлъ въ Солунъ да се ржкополага, разговарялъ се съ арх. Теодосия по работата на печатницата и нѣколко пжти присжтствувалъ въ нея, дѣто въ онова време се печатали нѣкакви си български буквари, които се распращали повечето въ сѣверо-западна Македония и по-нататъкъ. Значи, печатницата е била основана по-рано отъ 1836, или сжщата тая година. Значи, освѣнъ това, че въ първата българска печатница, освѣнъ другитѣ книги, сж печатани и български буквари, ако е вѣренъ разказа на священника Темиля, т. е. ако той не нарича буквари други нѣкои, печатани въ тая печатница, книги. Но не трѣбва, отъ друга страна, да изпущами отъ прѣдъ видъ и това, че всичкитѣ книги, извѣстни до сега като напечатани въ Солунската печатница, сж печатани прѣзъ и слѣдъ годината 1839. Така щото вѣроятно е да има и други книги, печатани въ Солунската печатница прѣди 1839 год.

Споредъ расказванието на священника Те-

миля, въ печатницата на попа Теодосия словослагатель е билъ нѣкой си Димитрий. Въ 1838 година обаче въ Солунъ избухналъ пожаръ, въ пламъцитѣ на когото загинала и първата българска печатница. Нейното вторично възобновление се дължи вече напълно иеромонаху Кириллу Тетовскому, авторъ на „*Огледалото*", „*Утѣшенiе грѣшнимъ*" и пр. който е далъ нужднитѣ срѣдства за това архимандриту Теодосию. Кога и какъ е станало окончателното затваряние на Солунската печатница, священникъ Темилъ незнае. Помни само, че нѣколко години слѣдъ пожара, архимандритъ Теодосий, който се поселилъ въ родния си градъ Дойрянъ, билъ приплесканъ отъ една стѣна, която паднала върхъ него.*)

Споредъ увѣрението на други, първата Солунска печатница се е затворила, или е втори пѫть изгорена въ края на 1842 или въ началото на 1843 година, слѣдъ което архимандритъ Теодосий се е завърналъ при синоветѣ си въ Дойрянъ. Тамъ той неможалъ да стои празденъ и за това испѫдилъ воденчара изъ воденицата на синоветѣ си и станѫлъ самъ воденчарь. Прѣзъ зимата на 1843 година, когато архимандрита спалъ въ воденицата, паднѫлъ голѣмъ снѣгъ, съборилъ покрива на зданието и затрупалъ стария воденичарь. На другия день

*) По-послѣ ми стана извѣстно, че въ добиване букви за печатницата е вземалъ участие и даскалъ Камче отъ Ватоша и че печатницата е запесена най-напрѣдъ въ Ватоша, а послѣ въ Солунъ. (Гледай книгата „**Изъ живота и положението на българитѣ въ Турция**").

синоветѣ намѣрили баща си съ счупенъ кракъ, едва живъ, подъ съборения покривъ на воденицата. Слѣдъ нѣколко деня, именно прѣзъ Марта 1843 година, стария архимандритъ умрѣлъ.

Слѣдъ смъртьта му, Дойрянския владика Мелетий взелъ и изпратилъ въ Солунъ всичкитѣ му книжа. Напраздно ще търси човѣкъ поне едно писъмце, останало отъ архимандрита Теодосия.

Синоветѣ на архимандрита Теодосия тоже се поминали. Има живи внуци отъ Тапо и Костадина, които въ настоящето време държжтъ страната на гъркоманитѣ. Единъ отъ внуцитѣ му по име Теохаръ е членъ отъ гърцката демогерондия въ Дойрянъ.

Да дойдемъ сега на книгитѣ, напечатани въ първата българска печатница въ Солунъ Г-нъ М. Дриновъ изброява четери книги, напечатани въ тая печатница: 1) *Кратко описание на Святогорскитѣ мънастири*, излѣзнало прѣзъ Февруарий 1839 година; 2) **Служение Еврейское и все злотворение нихно, со показание отъ священно и Божественно Писание ветхо и новое. И се положи на край отъ Талмуда еврейскаго, щое писалъ Павелъ Медийски, що иматъ повеке хули противни предъ Бога, противни и предъ ангели Божий. Се пиша по Молдовлашески язикъ отъ Иеофита Монаха, що беше Раввининъ еврейски и после по свѣтое крьщение се чини учитель христианский. Второ па се исписа на греческий язикъ. Трето па сега отъ гречески**

языкъ се преисноси и се преписа во простий и краткий языкъ болгарский къ разумѣнию простому народу, въ Типографии Солунской при хаджи папа Ѳеодосии архимандрита Синатскаго въ лѣто (1839). 3) **Оутѣшение грѣшнимъ,** прѣведено отъ Иеромонаха Кирилла Пейчиновича, бившаго Игумена на Лешечский мънастиръ (въ Скопската епархия). Солунъ 1840. 4) **Книга за научение трихъ языковъ, славяно-болгарской и греческия и карамалицкой.** Солунъ 1841 г.

Г-нъ М. Дриновъ е описалъ (*Гл. Периодическо Списание на Б. К. Дружество въ Срѣдецъ, кн. XXXI*) само първата и третята книга, т. е. само *„Краткото описание на Светогорскитѣ мънастири“* и *„Утѣшение на Грѣшнитѣ“*, а за **„Служение еврейско“** и за **„Книга за научение трихъ языковъ“** не дава никакво описание, по причина, че не ги билъ виждалъ. Въ своята сбирка азъ имамъ и четеритѣ тия книги, излѣзнали отъ първата българска печатница въ Солунъ. Нѣкои отъ тѣхъ съмъ успѣлъ да си набавя сега скоро и за това не съмъ споменувалъ до сега нищо за тѣхъ. Но не сѫ само казанитѣ четери книги, които сѫ излѣзнали отъ Солунската печатница. Азъ притежавамъ пета една книжка, много важна, напечатана въ сѫщата печатница. Тая книжка носи названието:

Началное Оучение
съ молитви оутренния
Славяноболгарский и греческия.

**Напечатася во градъ Солунъ,
со изновъ типъ:
при хаджи папа Ѳеодосиа архимандрита Синаитскаго.
лѣта (1838)**

Азъ казвамъ, че тая книжка е много важна, защото тя е първия български букварь, излѣзналъ въ Солунъ и изъ българска печатница. Както за тоя букварь, тъй и за други нѣкои книжки, напечатани въ печатницата на архимандрита Теодосия, па и за нѣкои отъ свѣдѣнията изъ живота и дѣятелностьта на сѫщия тоя архимандритъ, азъ има да благодарѫ на любезностьта на г-на Липошлиева, български учитель въ г. Дойрянъ.

Прѣди да започена подробното описание на тоя български букварь, азъ ще споменѫ, че, споредъ свѣдѣнията които имамъ, въ Солунската печатница сѫ печатани или препечатвани отъ архимандрита Теодосия и слѣдѫющитѣ книги, които азъ не съмъ виждалъ: 1) *Житие на Св. Иванъ Рилский*, 2) *Цвѣтникъ* и 3) *Типикъ*.

Казания букварь **„Началное Оучение“** на архимандрита Теодосия има сѫщата величина, сѫщия форматъ, сѫщитѣ букви и сѫщия печатъ на **„Краткое описание двадесятъ митирей“**, описано отъ г-на М. Дринова въ Софийското Периодическо Списание, кн. XXXI, и на **„Оутѣшение грѣшнимъ“**, за която въ сѫщата книжка на П. Списание кратко говори Г. Дриновъ и която азъ ще опиша подробно по-долѣ. Освѣнъ горѣприведеното название, върхъ първата коричка на букваря е помѣстенъ го-

лѣмъ гербъ, поддържанъ отъ двѣтѣ страни отъ два ангела. Книжката състои отъ 14 (четиринадесетъ) листа заедно съ коричкитѣ. Хартията на всичкитѣ листи, заедно съ коричкитѣ, е бѣла и дебелшка. Коричкитѣ на екземпляра, когото азъ притежавамъ, не съставляватъ нѣщо отдѣлно отъ листитѣ на цѣлата книжка; първата коричка, т. е. лицето, е образувана отъ първото листо на първата кола на книжката; а втората коричка — отъ послѣднето листо на послѣднята кола. Така щото, цѣлия букваръ, заедно съ коричкитѣ, има 28 страници. На първата коричка казахми че е напечатано заглавието. А въ началото на втората страница намѣрвами слѣджющата азбука, заобиколена съ звѣздички:

А Б В Г Д Є Ж Ѕ З И Ї К Л М Н О П Р
С Т Ѹ Ү Ф Х Ѿ Ц Ч Ш Щ Ъ Ы
Ь Ѣ Є Ѡ Ѩ Ѧ Ѯ Ѱ Ѳ Ѵ.

Буквитѣ, всичко 41, сж славянски. На третята страница се започеватъ **„Молитви Оутренния, Славноболгарскии и греческия“**. Всичкитѣ страници сж раздѣлени отъ горѣ до долѣ съ по една линия, отъ едната страна на която, на първо мѣсто, сж напечатани съ славянски букви молитви по славянски, а отъ другата сжщитѣ молитви, тоже съ славянски букви, по гърцки; т. е. буквитѣ славянски, а думитѣ гърцки. Молитвитѣ се започеватъ съ **„во имя Отца“** . . . . . послѣ: **„слава тебѣ Боже“** . . . . **„царю небесний“** . . . . . **„Святий Боже“** . . . .

„Слава Отцу“ . . . . „пресвятая троице“ . . . . „Отче нашъ“ . . . . „воставше отъ сна“ . . . . „отъ одра и сна“ . . . . . „напрасно судия приидетъ“ . . . „приидите поклонимся“ . . . . . „Символъ православния вѣри“ . . . . „Богородице дѣво“ . . . . . . „достойно Есть“ . . . . . . „величитъ душа моя“ . . . . . „Слава тебѣ показавшему“ . . . . . „благослови душе моя.“

На двадесятъ и седмата страница, слѣдъ като се свършватъ молитвитѣ, се започеватъ само славянски: **„Слози двописмении, отъ согласнихъ начинаемии—ба ва га . . . . . . бе ве ге . . . . . бо во го . . . . . .“** и пр. Послѣ идҗтъ: **„Слози триписменнии—бла вле гли“ . . .** и пр. Послѣ: **„Слози знаменателнии, триписменнии—тма, мна, здо, тло . . . . . .** и пр. И най-послѣ славянската азбука изново е повторена, като при всѣка буква е турено и нейното название: **азъ, буки, вѣди, глаголь** и пр. Въ края: **„конецъ и Богу слава“**, а по-долѣ: **„цѣна гроша Г три“.**

Това е българския букварь, напечатанъ прѣзъ 1838 година въ Солунъ, въ първата българска печатница Въ заглавието на първата негова коричка има нѣщо за забѣлѣжвание. Що значатъ думитѣ: **„напечатася во градъ Солунъ со изновъ типъ“**, именно — **„со изновъ типъ?“** Не значи ли това. че въпросния букварь е ималъ нѣколко издания и че екземпляра, когото азъ притежавамъ, не е отъ първото издание, а отъ второто или третото?

Да дойдемъ сега на друга една, напечата-

на въ Солунската печатница, книжка, на която г-нъ Дриновъ не дава подробно описание, защото не я билъ виждалъ, именно на:

КНИГА

за научение трихъ языковъ

славяно болгарский и греческия

и карамалицкои

напечата ся во градъ Солунъ

со изновъ типъ

при хаджи папа Ѳеодосий

архимандрита Синаитскаго

лѣта

1841.

Читателя вижда, че и върхъ коричката на тая книжка има „**Со изновъ типъ**". Книжката е сѫщия форматъ, сѫщитѣ букви, сѫщата хартия и сѫщия печатъ, каквото и описания вече букваръ. На първата коричка нѣма обикновенния на Солунската печатница гербъ, а на мѣстото му сѫ помѣстени звѣздички. Състои отъ двадесеть и четири листа заедно съ коричкитѣ, или всичко отъ 48 страници. Първата коричка е първото листо на първата ко-[л]а, а втората коричка — послѣднята страница [н]а послѣднята кола. За да дамъ едно по-точно [п]онятие за съдържанието и езика на тая книж[к]а, азъ ще приведѫ двѣ цѣли страници тъй както си сѫ:

болгарскіи	греческыя	карамалицкой
Кои иматъ сіна и керки нека и сфаршитъ на времето оті седнекодата ростатъ мозает да испаднаетъ на курвалакъ И тіе що се женаетъ на времето не гледаатъ чусти жени Толку	опоіос ехи иус ке дигатерес, ис тус аравоняси истон канон, оти сан тра- неіон импорун на песун испо- рниан ке екинон опу пандревонте ис тин иликян ден китазун ксенес гинекес Омос и пр.	ким варъ евлатъ емъ кьзларъ нишанъ етсьнъ вакьтена біук олдуктен сора зене душ- ерлер неден гедер фена шее онунарда не евлинерлеръ вакьтена бакмазларъ елинъ карларе Окадаръ и пр.

Ще продъжимъ само българския текстъ: „Толку сфаршениотъ и сфаршената нека иматъ страмота нека варгаетъ себесе чиста, Гкармитъ небето и сакаица оти ке варнитъ и на гумното да не клаашъ снопието отъ класои . . . . Господъ стори небото землята сонцето месецината звездите а седне поеллиа морето езерата реките и извадоа рибите ианкулите пакъ рече ийзлегоа горе на землата свите дервиа изиет землата полна отъ дерева отъ бука отъ бука отъ добои отъ селвиа отъ боръ и друдже — наидуотъ во арманатъ друдже се на пла нита на полето и на друзи места пакъ испи светиата тревата зелиете . . . . каде беше каде загина каде се скри каде

шеташе сега доидите да държиме броиниците и да седиме на коленци на господъ и да го молиме зата земиме отъ тои простаането отъ грехоите и да стечиме парадисот раиот така да бидитъ".

Всичкитѣ тия разговори и на тритѣ езика сж напечатани съ славянски букви. Книжката се свършва съ «**Конецъ и Бого слава**».

Да дойдемъ сега на книгата «**Служение еврейско**», за сжществуванието на която г-нъ В. Стояновъ само споменува въ кн. XXIII—XXIV, стр. 1024 на Софийското Периодическо Списание, а г-нъ М. Дриновъ казва, че я не е виждалъ. Азъ съмъ сполучилъ да си доставя единъ, ако и не пъленъ, екземпляръ отъ тая книга, напечатана въ първата българска печатница въ Солунъ. Моя екземпляръ състои отъ 105 листа, или 210 страници, сжщия форматъ, сжщия печатъ, сжщата хартия и сжщитѣ букви на «**Оутѣшение грѣшнимъ**», „**Букваря**" и пр. Първата страница на първата кола съставлява и първата коричка, вързъ която е помѣстено пълно горѣприведеното название на книгата. Отъ моя екземпляръ има четири листа отрѣзани, и жалното е че сж отрѣзани отъ най-важното мѣсто на книгата, именно отъ прѣдисловието, написано, както се вижда, не отъ автора, а отъ преводача. Останало е само едно листо отъ това предисловие, което азъ ще приведж буквално като образецъ на езика.

„О колку книги що имаме що кажуватъ ради служението, и злотворението еврейско, некоя нема толку явнно да каже, като тая

книга на блажений Неофита монаха отъ еврейский: що кажуви тия гудните и лукавните имъ вещи. Що онъ бидейки: толку време раввинивъ и оучитель нихни, и како позна и найде истинната оусвятое писание, въ еднашъ стана и оузе святое крещение и божественное помазание и фати да истолкува божественните пророци, и да пишува по молдовлашеский языкъ тия хули еврейски, кое писание и на типъ се даде во лог.

„Намерението на писателотъ пебеше само да сенаучатъ христианите тия прелести и злолукавства еврейски, но да разумѣятъ и неколку евреи отъ христианите, що селажатъ секогъшъ со раввинското оучение, кои раввини: оставатъ свещенное писание и не семислатъ нито за первите, нито за последните, що кажува свещенное писание, истоятъ секогашъ оувъ прелеста нихна: и лажатъ и евреите по край нихно оучение. Ради това писа и той блаженъ Неофитъ сотолку свидѣтелства пророчески да се научатъ христианите това прелестъ нихно, да имъ покажатъ що есть истина. И они да разумѣятъ нихная прелесть, та да плунутъ това нихно лжовно служение, и да дойдатъ оувъ светлостъ истинское: Ревноста що имаше онъ на своя родъ, беше многу: и после остави и тая мирская животъ своя. Знаяйке ради тия последните що иматъ да наследатъ грешните человѣци, и ради това що чинеше кога се нахождаше и онъ на тая прелестъ еврейска, сирѣчь: наубиение, и ради други страшни вещи нихни, ради това остави тая животъ мирска, и отиде и сечини

калугеръ прия и ашкитическая животъ: затова можеме дагона . . . .“

Слѣдъ това слѣдватъ четиритѣ отрѣзани листа. Цѣлата книга е подраздѣлена на четири главни и нѣкои прибавления. Първата глава е: **„Тайна криена нинѣ же откриена ради евреите. Заради крофта щоя земуватъ отъ християните и заради миросуенето що сенамажуватъ со нея, сирѣчъ со кровьта, со показание отъ свещенно писание“.** Втората глава е продължение на първата. Третята има заглавие: **„Заради еретиците, и православните“.** Четвъртата глава е озаглавена: **„Егда будетъ едино стадо и единъ пастирь“.** Идатъ послѣ прибавленията: **„Пренесени отъ тия що е писалъ Павлъ Медийски. I. Заради Талмудотъ еврейски. II. Заради Лилитъ. III. Ради погребение еврейско.** IV. **Заради раиотъ.** V. **Лжовнй Мессий.** И най-послѣ слѣдватъ имената на спомощствователитѣ: **„Сотечници Богохранимий градъ Велесъ, Башино село, Тетово, Вранѣ, село Ватоша, село Кавадаръ, село Ниготино, село Ресава, село Бегнища, село Преждево, село Крушево, село Берово, Богохранимий градъ Щипъ, Ново село, Щипско** и **конецъ и Богу слава.**

За образецъ ще приведж една само страница отъ превода, именно отъ прибавлението **„Заради Лилитъ“.**

„Кога ке роди некоя еврейка жена, пишуватъ во четирите страни на одератъ, тамо дека лежи жената со писмо еврейско, овия сборови:

Санви, Сансанви, Самангалефъ, Адамъ, Ева,
вонка Лилитъ. Кажуватъ же, оти Санви, С
санви, и Самангалефъ, суть имена на три
гели, и пощо Лилитъ есть Самовила ито м
сница: Себепъ-о есть що пишуватъ они
имена, есть едина приказна що я вѣруватъ
есть наистина безъ сумѣние. Викаятъ Раввин
оти кога создаде Богъ Адама, создаде и ед
жина отъ земля со Адама, и я нарече Лил
имъ сечини на нихъ оти много напредъ пр
евино создание сечини това. Еще викаятъ,
се разлюти Лилитъ со Адама, оти некеше
го послуша; затова бега отъ него. Падна те
на Адама и плака горко предъ Бога и ре
Господи, жената що ми даде ти, бега отъ м
Прати Богъ овия три Ангели, що ги реко
за да и речатъ да дойде при мужа си; пов
еще Богъ на Ангелите да речатъ на Лил
ако послуша добро, ако не послуша, да з
оти ката день ке умиратъ по сто диаволи
нея рождени. Отидоха ангелите по повелен
Божию, и найдоха Лилитъ на морето, во т
време що беше фатила една голема форт
на това место що се потопи после Фараонъ
семо египетско воинство, рекоха на нея а
лите това повеление божию, и она неке да
ди при мужа си, како що беше повелелъ Б
после я оплашиха да я удаватъ во морето,
това много талазливо. Лилитъ помоли се
Ангелите да нея задеватъ, рече на нихъ,
она не есть создадена за друго нещо, овс
за да отепуе малките деца: децата по сед

дена после отъ рождението имъ, момите по тридесеть дена после. Како чуха ангелите това сакаха да я фататъ и да я отнесатъ при мужа-си. Но Лилитъ обѣщасе со клетва, оти не ке да погубе, нито да омертви некое дѣти мало, ако беше видела имената нихни писани во некоя книга, или лицето нихно зографисано. По това после пакъ прия мучение що и се повеле, що да умиратъ по сто диаволи на день отъ нея родени. О тука приеха причина евреите да вѣруватъ несумѣно, оти тая Лилитъ що я рекохме да есть майка на сите диаволи, и вѣруватъ оти да есть истина, и пощо ката день умиратъ по сто диаволи. Пишуватъ и по куките, на тия жени що родиха имината на ангелите, за да неоставатъ Лилитъ да убий новорожденитe деца . . . .“

Господинъ Ястребовъ, като споменува за книгата **„служение еврейско“** (въ второто издание на *„Обычаи и пѣсни турецкихъ сербовъ“*, С. Петербургъ 1889), безъ да обърне внимание на нейния езикъ, нето на нейното заглавие, въ което изрично е казано, че тя е преведена **„отъ греческий язикъ во простий и краткий язикъ болгарский къ разумению простому народу“**, упрекава македонцитѣ, които сѫ се написали спомоществователи, че се наричатъ българи при всичко, че окончанията на фамилиитѣ, т. е. прѣкоритѣ имъ, сѫ сърбски. Много просто е доказателството на г-на Ястребова, че книгата **„служение еврейско“**, напечатана въ първата българска печатница въ Солунъ, е сърбска. Той казва: „Онъ (езика въ казаната книга)

названъ *простымъ* болгарскимъ, конечно пото
что переводчикъ имѣлъ въ виду не болгаръ,
простой сербскій народъ въ Македоніи, не
нимающій по болгарски, а еще вернѣе по тѣ
же причинамъ, которыя изложены были мы
выше". Всичкото г-нъ Ястребово доказателст
че казаната книга е, не на български, а
сърбски езикъ, е това. Не повече, не по мал
Въ времето когато се е превождала и печа
ла книгата **„служение еврейско"**, нѣма съм
ние, че не е сѫществувалъ никакъвъ сърбс
български въпросъ относително народностьта
македонското население. Тогава не е има
българска интеллигенция, български училища
български книги. Нѣма защо да се безпок
г-нъ Ястребовъ, че синаитския архимандри
Теодосий, учредителя на първата българска
чатница въ Солунъ, или самия прѣводачъ
книгата **»служение еврейско"**, сѫ били опое
отъ идеята, която имъ се приписва, защото
онова време българитѣ бѣха съвършенно
вѣжи. Каквото иска нека говори г-нъ Ястр
бовъ, но първата Солунска печатница, заед
съ всичкитѣ книжки, напечатани въ нея,
неопровержимо историческо доказателство
българската народность на македонското на
ление. Изъ тая печатница е излѣзалъ най-
прѣдъ букваръ, вързъ коричкитѣ на когото
напечатано че е български. Какво повече
кате? . . . Теорията на г-на Ястребова е,
славянитѣ въ Македония сѫ сърби, но че
започенѫли да се наричатъ българи въ по-но

време. Тая теория е много праздна, защото има неопровержими доказателства, че тия славени сж се наричали българи прѣзъ всичкитѣ вѣкове, въ врѣме и на византийско и на българско и на сърбско владичества. Не ще повтарями тия доказателства тука, защото г-нъ Ястребовъ ги е челъ и ги знае. Ще попитами само едно: Защо славянското население отвждъ Шаръ, та и въ Босна и Херцеговина, не се е отказало отъ своята сърбска народность въ време на сърбското възраждание? Защо само тѣ, въ казанитѣ преслѣдвания, да се откажатъ отъ сърбската народность и да прѣгърнжтъ българската, а не и другитѣ сърби въ турско? Удивително нѣщо! въ онова време, въ време на възражданието на сърбитѣ, у българитѣ нѣмаше никакво национално чувство, българския народъ се претопяваше въ гърци и ромжни, а намѣрватъ се хора, които твърджтъ, че въ това именно време сърбитѣ сж се претопявжли въ българи. Нѣщо непонятно. Повечето отъ главнитѣ народности на Балк. полуостровъ — гърци, румжни и сърби, се възраждаха и образоваха, българитѣ спѣха, и ако се пробудеше нѣкой, тичаше да прегърне гърцката, сърбската или румжнската народность, защото тамъ бѣше хубавото, тамъ бѣше самосъзнанието; а въ това именно време, споредъ теорията на г-на Ястребова и много други сърбски шовенисти, масситѣ на сърбския народъ въ турско, миллионитѣ сърбски селяни, се претопявали въ българи . . . .

Пó-долѣ, въ прѣдисловието на своитѣ „*Обычаи и пѣсни турецкихъ сербовъ,*“ (стр. XIV) г-нъ Ястребовъ казва: „Въ перечинѣ *именъ* и *фамилій* подписчиковъ большая часть ихъ носили во время изданія книги сербскія окончанія, напримѣръ: Янко Ицовичъ, Геновичъ, Славковичъ, Петковичъ, Буновичъ, Цуцевичъ, Кушевичъ, Тодевичъ, Богдановичъ, Дановичъ, Миховичъ, Лебовичъ, Бошковичъ. Добревичъ, Вуковичъ и пр.“ Значи, въ време напечатванието на казаната книга въ Солунъ отъ архимандрита Теодосия македонцитѣ сж били сърби, защото, споредъ г-на Ястребова, нѣкои отъ тѣхнитѣ прекори се окончавали на „*ичъ*“. Тукъ господство му противорѣчи самъ на себе си. Пó-горѣ казваше, че въ време изданието въ Солунъ на „**Служение еврейско**“ македонскитѣ сърби отъ страхъ сж били вече претопени въ българи, а тука доказва чрѣзъ окончанията на прѣкоритѣ, че въ сжщото време на сжществувание Солунската българска печатница, македонцитѣ сж си били сърби, защото не сж се стѣснявали да носятъ своитѣ сърбски окончания въ прѣкоритѣ, а пó-послѣ, въ време българското възраждание, българската пропаганда ужъ ги заставила да измѣнжтъ окончанията на фамилиитѣ си отъ „*ичъ*“ на „*овъ*“.

Но основно ли е да се прѣдполага, че македонскитѣ славяни сж сърби. защото нѣкои отъ прѣкоритѣ имъ окончаватъ на „*ичъ*“*?* Това не е сериозно основание. Всждѣ по българско има фамилии, прѣкоритѣ на които окончаватъ

на „*ичъ*". Ако сърбската националность състоеше въ окончанието „*ичъ*", тогава сърби трѣбваше да бѫдѫть най-вече русситѣ, защото у тѣхъ е много распространено въ фамилиитѣ това окончание. У поляцитѣ тоже има много „*ичовци*", безъ да прѣдполага нѣкой, че тѣ сѫ сърби, или отъ сърбско происхождение. И въ това отношение г-нъ Ястребовъ е много безоснованъ и не сериозенъ, както и въ мнѣнието, че всждѣ дѣто се празднува „*славата*" населенията сѫ сърбски. [1])

* * *

Ще пристѫпимъ сега къмъ подробното описание на книгата „утѣшение на грѣшнитѣ", за която Г-нъ М. Дриновъ е казалъ много малко въ книгата XXXI на Периодическото списание. Споредъ насъ тая книга заслужва много пó-сериозно внимание, по съдържанието си държи по-прѣдньо мѣсто отъ първата книга на Кирила Пейчиновича, именно отъ Будинското „Огледало". Причинитѣ читателя ще види по долѣ. Заглавието и е:[2])

книга
глаголемая
Оутѣшение
грѣшнимъ
приведена на простий языкъ

---

1) Прѣдисловието въ новото издание на Г-нъ Ястребовитѣ „Обычаи и пѣсни турецкихъ Сербовъ" азъ подробно съмъ разгледалъ въ нѣколко броя на еженедѣлното Пещенско издание „La Revue de l' Orient" въ началото на 1890 година.

2) По причина че въ печатницата нѣма църковни букви, както и буквата ы, ний сми принудени да печатами всичко както безъ такива букви тъй и безъ ы.

Отъ Кирилла иеромонаха бившаго игуменъ въ монастиръ лешечкаго Святаго Атанасия въ типъ Солунский при хаджи папа Өеодосиа архимандрита Синаитскаго въ лѣта 1840.

Формата на книгата е сжщата каквато и формата на **„Краткое описание двадесятъ монастирей“**, описани отъ Г-на М. Дринова т. е. двадесетъ и единъ сантиметръ на дължина, и петнадесетъ на ширъ; има 94 страници или 47 листа, първата страница отъ които съдържа горѣизложеното заглавие на книгата, а втората е праздна. Това е коричката. Отъ третята страница се започва *„предисловіето“*, което се помѣщава въ шестъ страници. Цѣлата книжка на всѣка страница има по 19 реда. Хартията е добра, здрава, дебеличка, сжщата каквато и въ книгата **„краткое описание двадесятъ монастирей“**, само малко по жълта отъ тая послѣднята. Печата е съ доста едри църковно-славянски букви, сжщитѣ каквито сж и въ **„Краткое описание двадесятъ монастирей“**. Както коричката тъй и всичкитѣ страници сж обградени по края и отъ четиритѣ страни съ звѣздички, наредени една до друга. Броя на страницитѣ е съ славянски букви и слѣдва до **ЛВ** (32), слѣдъ което буквитѣ на двѣтѣ страници само сж промѣнени на цифри, т. е. слѣдва 33, 34 и послѣ изново **ЛЕ** (35). На деветата стра-

ница слѣдъ прѣдисловието е напечатано, заобиколено съ звѣздички, слѣджющето:

Сине человѣчъ. снѣждь
Свитокъ Сеи, и снѣдохъ
его, и бисть во, оустѣхъ
моихъ яко медъ сладокь.
(изекиилъ. гл: г)

Слѣдъ тия четири реда е помѣстенъ единъ голѣмъ гербъ, поддържанъ отъ двѣтѣ страни отъ двѣ ангелчета.

На десетата страница е помѣстено само слѣджющето:

Сине человѣчъ, иди, и
вниди въ домъ исраилевъ, и
глаголи словеса моя къ нихъ.
(Іезекиил. гл: г: д)

За прѣдисловието на тая книжка ний не ще говоримъ нищо, защото г. М. Дриновъ е разгледалъ и съобщилъ много добрѣ съдържанието му въ книгата XXXI на Периодическото Списание.

Сжщия текстъ на книжката **„Оутѣшение грѣшнимъ“** се започва отъ единадесятата страница. Автора ѝ Иеромонахъ Кирилъ Пейчиновичъ се обърща къмъ читателя съ слѣджющето поучение: въобще человѣка има троица неприятели: собственната си снага, съсѣда си и дявола. Противъ първия си неприятелъ, т. е. противъ снагата си, може да противопостави оржжието *постение*, противъ втория, съсѣда, *търпѣние*, а противъ третия, дявола, *молитва*. Който не се старае да противопоставя казани-

тѣ три оржжия противъ казанитѣ троица неприятели, той получава отъ Бога плѣсници . . . Поучението е написано въ видъ на проповѣдь и проповѣдника, по нѣкждѣ досто красноречиво и риторски, развива мислитѣ си най-напрѣдъ върху Евангелския текстъ, отъ Матея **гл. 17 стихъ 21: Сей родъ ничесомъ же неисходитъ токмо молитвою и постомъ и паки: разгнѣвався господинъ его и предаде его мучителемъ.**

За да покажемъ какъ красноречиво проповѣдва Кирилъ Пейчиновичъ, въ книгата си **„Оутѣшение грѣшнимъ“** и какъвъ езикъ употребява, ний ще приведемъ нѣколко буквални извлечения. Отъ страница 7: „ . . . едни молби наши отъ насъ що се чинатъ со слзи наши, и пакъ и риджали риджаджие, едни риджаджие да молатъ бога оудолна церква, едни оугорна церква, архиерей, свещенници, калугери, манастири, бдение, литургий, Параклиси: тиа свое се велатъ: долни риджаджии. И пакъ: да пущиму и горнии риджаджие, тиа щостоатъ на небо близо при бога, Архангели, Ангели, Апостоли, Пророци, Светители, и праведнии оугодници божии. Нихъ да ги молимо они да застанатъ за насъ предъ бога на молбу. И отъ нихъ башка помошно да припаднимо да молимо пречистую деву богородицу, зере она етъ майка божия нойзинъ синъ най-мощно послушуетъ ню, иповише и отъ небесний молачи, и отъ земний молебници, зере Она го зачнала отъ духа святаго, и го носила 9: месеци, и го доила со

дѣвойчески сосци, емъ на негово мучение плакала, емъ на негово воскресение се радувала, и во вѣкъ вѣка се радува со него, и му седитъ отъ страна десна, седитъ за насъ сина своего молитъ. Видите благословении Христиани колко должность имамо мие христиани ко Матери божией, зере Она етъ намъ, емъ майка наша, емъ баба наша, зере нойзинъ синъ намъ етъ: емъ Татко нашъ, емъ Братъ нашъ, зере мие ако држимо заповѣди отца небеснаго, ми сме синове вишнаго. Христосъ кога воскресна отъ гроба, рече на Мария Магдалина, ерече: иди кажи на бракята мои и Петрови, восхожду, ко отцу моему, и отцу вашему, и богу моему и богу вашему . . . мие синове вишнаго сме се сториле по благодати: пощо сме синове вишнаго, мие Іисусови братия. А Іисусова Майка Она етъ и наша майка: кога така естъ, мие требуватъ повише честъ да имамо Богородици отъ всите светци. Зере она непрестанно молитъ сина своего. и молбата нойзина, нойзинъ синъ дайма гу послушуватъ. Кога така етъ и я вамъ велимъ: вие сирочиня що сте останале на земля безъ татка, безъ майка, не тужите защо сте безъ майка, тане тужите зере имате майка на небо, майка ваша Божиа, не тужите зере имате похарна майка на небо, отъ десна страна богу сѣдитъ, и насъ жалитъ, и насъ милуетъ, и намъ бѣднимъ поможуетъ. Не тужите и вие болний отпаднати отъ здравие. зере имате лекаръ на небо Пречиста дѣва Мария. Не тужите грѣшний, вие що имате многу грѣхови,

не тужите току покайтесе, и майка божия прощение кеви извадитъ отъ Сина своего, не тужите току имайте оутѣшение, зере Она етъ оутѣшение грѣшнимъ, и скорбнимъ радостъ, и надежда ненадежнимъ, Дѣву Мариу викайте на помощъ, вси неволници, и вси христиани, мужи и жени, Богородицу викайте на помощъ на сегашенъ вѣкъ, и на смертенъ часъ, вси христиани що се поклонуете на иконата Іисусова и Марийна, и пакъ поклонуйтесе, и често молитесе Пречистѣй деви богородицѣ, Іисусъ и Мариа. Тия именя да не ви бидатъ ексикъ отъ вашъ оумъ, отъ ваша оуста. Іисусъ, и Мариа. Тия двѣ иминя, со себѣ да ги носите. и на путь, и на работа кога работашъ со тия две иминя да се стемнишъ и да се раздениш. Іисусъ и Мария. Тия иминя да ви бидатъ на помощъ на всяка работа, и на смертенъ часъ, кога ке чините теслимъ душа предъ бога, и тогай да ви се найдатъ привасъ, отъ една страна Іисусъ, отъ друга страна Мариа . . . . тако хубаво кой ке поститъ, да знаетъ и да вѣруватъ, еле бакшишъ големъ ке да земетъ отъ пречиста майка божиа, зере нейзинъ синъ господъ и богъ нашъ Іисусъ Христосъ големъ икрамъ ечинитъ отъ десно себе престолъ епоставилъ, и заповѣдалъ на архангели и вси сили небесний и вси святци даесе поклонувитъ нейзи, зере Она имъ етъ царица, понеже етъ майка царева, и реколъ нези: сакай майко моя отъ мене херъ що да сакашъ, зере я не се отвратуемъ отъ тебе, проси мати моя яко не отвра-

щуся тебе. (Какво що писуватъ во книга библия) кога дойде майка Соломона царя, дойде да се ставитъ со сина своего за некакви маслати да проситъ отъ него, и нойзинъ синъ Соломонъ е станалъ на нозѣ и столъ е поставилъ отъ десно себѣ, игу прашалъ що захметъ майко моя що си дошла до мене; и она му рекла: царю мой, синко мой, имамъ нѣщо риджа, сакамъ да ми поминетъ риджата, и онъ ерече: сакай майко моя що да сакашъ я царъ свещо оумоя рука и оумоя воля, я царъ ти майка моя сакай зере я не се отвратуамъ отъ тебѣ. Прости мати моя яко не отвручуся тебе . . . . и вие христиани тако да вѣруете пречиста Богорица кога се престави отъ овой вѣкъ, тогай самъ Христосъ ноизинъ синъ со Ангели и со сви свѣтци слезе отъ небо во свой руцѣ зеде нойзината престая душа, я отнесе на небеси и я посади отъ десна страна себе: и превознесенъ престолъ естави, како що прилегатъ на царица и рече ей сѣди майко отъ десно мене и прославлена биди славою не тлѣнною, и тадисе поклонуватъ тебе небесний ангели и земний оугодници тебѣ ти поминуватъ молбата за още да сакашъ, зере я Богъ а ти Божия майка, я царъ а ти царица, небесна, я синъ, а ти матеръ, теслушамъ и течестиемъ отъ више всѣхъ святихъ. Долженъ бо есомъ зере писано естъ во законъ Божий, чти отца твоего и матеръ твою и я затова тенестимъ отъ више и имашъ, имашъ изинъ отъ мене за просенѣ, и що да сакашъ да будетъ воля твоя. Про-

сти мати моя яко не отвращуся тебе: проси болящимъ здравие, проси даимъ поможемъ тѣмъ, щосатъ сметени отъ нѣкакви работи нейсправни. Проси на корабли, сиречъ на гемиджие аренъ вѣтеръ. Сакай майко моя на орачи и копачи берикетъ даимсе родиъ, я давамъ за хатъръ твой и кабаети нихни простуемъ. Проси на базрджани справенъ кяръ. Сакай майко моя на некому чоеку що нематъ чедо, и я за хатиръ твой му дарувамъ. Сакай на некоа фамилиа щосатъ во най долна сиромащиня отпаднале я даимъ поможуемъ да се подкрепатъ. Сакай на нѣкой робие що сатъ заробени, или сурдисани загубиле вилаетътъ свой, сакай и они да се вратать на кукята своя. Сакай некому грѣшнику що се фрълилъ вотчаяние самъ себе прежалилъ се оуготвилъ за оувѣчная мука, сакай да го вратимъ на покаяние: проси мати моя они неотвращуся теби. Слушайте християни, майка како се почестуетъ; и за хатиръ нойзинъ можетъ и най-голѣма лютиня да отфрълитъ отъ себе, како некое време во стари римъ, имаше единъ царъ, име му беше Кориоланъ, и негова майка името и бяше Ветуриа, и онъ отиде во чужда дръжава, оузе войска многу и се врати пакъ на римъ, да бие, да тепатъ гражданитѣ безъ милосъ, да не пожали ни малаго, ни големаго, ни мужко, ни женско, все подъ сабла да постелитъ. И бедни Римляни що видоха толко сила войска многу множество на нихъ, се оуплашиле иса фрълиле себе во отчаяние, и рекоха: сега не оутечуетъ никой отъ

насъ, ни мужъ, ни жена, ни дете, ни старецъ, най после измислили една харна мисла, пакъ се собрале мало и голѣмо, сирсти и сирочиня, мужи и жени, отидоха да молятъ майка му на забитотъ (кориоланова майка) коя е била честна жена Ветуриа, мати, есе молиле со плачъ, она да измолитъ своего сина, царя Кориолана, и она имсе обѣща и искочи со калапаликъ на молба да молитъ своего сина. А царотъ со све войска се качилъ на калето со голи сабли, токо чекаетъ войската ишаретъ да прѣскочатъ оуградотъ да погубатъ малого големо. Ама царотъ кога видѣ лице майкинму, а кога чулъ гласъ майкиному куде молитъ за гражданите, и му велитъ: Сине мой, милиотъ мой, за хатиръ мой, прости на душмани твой: и му показуетъ пазухите свой куда сисалъ, и царотъ како чулъ тиа речови майкиниму: началъ да се оумили, му се нажали за маика му куде плачетъ, и имъ прости на душманите негови, и рече на войската своя: вратитесе саблите во ножнице зере я простихъ на душманите мои, и во той часъ направихъ баришъ сирѣчъ: мирба, за ради любовъ матери его".

Така красноречиво и съ такъвъ езикъ се продължава проповѣдьта „Утѣшение на грѣшнитѣ" до страница **ке**, дѣто се започева друго едно поучение подъ заглавие: **„Поучение Общое всюду както подобаетъ творити бракъ, и во котория днехъ, и аще хощутъ нововѣнчаний бити родители благопотребнимъ чадомъ".** Тая си проповѣдь Кириллъ Пейчиновичъ започенва съ обръщание вниманието на слушателя или

читателя, колко грижи и внимание трѣбва д
положи человѣкъ, за да може да постави добр
и здрави основи на едно здание, което да с
държи, вѣчно да се крепи. . . . „Прават
темелъ дльбокъ, казва Кириллъ Пейчиновичъ
и вардатъ да бидетъ земната здрава и камен
помногу, хемъ стопанотъ требетъ да се подит
при майсторитѣ да гледатъ хубаво, най пач
молитви приложуетъ и попа викаетъ да чтет
таю молитву щоетъ писана оумалъ требникъ…
и пакъ со божио име, кога кесе совершитъ то
повий домъ кога ке влезатъ да сѣдатъ во кукята
пакъ ке призоветъ презвитери да молитву дѣ
ютъ . . . . . аза нетлѣна и вѣчна сньга и ду
ша человѣческа, каковъ темелъ (основание) трѣ
буватъ да се ставитъ. Човекъ темелъ мует
бракъ (свадба чиненѣ и зачатие во чрвѣ матер
ни)“. Слѣдъ това писателя расправя що
бракъ, неговата важность и какъ трѣба да с
прави той. Въ конеца на тая проповѣдь им
единъ редъ отъ когото може да се заключи, ч
Кириллъ Пейчиновичъ е писалъ въ Лешечки
мънастиръ, ако не цѣлата книга **„Оутѣшени
грѣшнимъ“**, то само проповѣдьта си **„Како п
добаетъ творити бракъ“**. Тоя редъ е имен
но: „ . . . . да не речетъ белки не етъ так
или Кириллъ сѣдитъ празно въ Лешечки ман
стиръ щому теклало това писалъ.“

Проповѣдьта **„поучение како творит
бракъ“** се свършва до края на 33-то лист
На 34-то листо се започева слѣдющето, о
което се вижда, че Иеромонахъ Кириллъ е а

торъ на единъ тропаръ и единъ кондакъ, посвятени на св. отца Нифонта: „Тропаръ и кондакъ святаго отца Нифонта емуже памятъ декевриа к҃г, обрѣтается во книгу житияхъ святихъ или во прологъ. тропаръ и кондакъ ново сочинений кириломъ иеромонахомъ иже во тетово лешечкаго монастиря светаго атанасия емуже первий ктиторъ светий кнѣзъ лазаръ србский въ лѣто, ҂аѿлв҃, тропаръ гласъ а҃. подобенъ: камени запечатану.— Во глубини прегрѣшений первѣе во изобилий благоти слѣди многимъ трудомъ отъ первия оудалился еси, и помощию богоматери притяжалъ еси, второе, сего ради билъ еси великий заступникъ, къ тебѣ притекающимъ и вопиющимъ, слава избавлшему тя отъ злихъ обикновений, слава во Священство избравшему тя, слава христу даровающему понающимъ тя оставление.

(Кондакъ), гласъ, и. подобенъ: возбранной: носящему Христово смирение павломъ воархипастирство изведенному возписуемти молебное пѣние, но яко имѣяй оу христа дерзновений много, отъ всякихъ искушенияхъ насъ свободи, да зовемти, радуйсе нифонте отче досточудний.

Слѣдъ това слѣдва: **„молитва во еже благословити пчели,“** а слѣдъ нея, на страница **98, „молитва еже благословити, церви сирския, сирѣчъ: буби, или отъ пубораненѣ или :увитанѣто или ако сметени, оурочени“.**

Слѣдъ молитвата за бубитѣ, слѣдва, на :траница л҃и, **„молитва во еже благословити,)аиа, въ неделю цвѣтоносно,“** а послѣ, на ·траница л҃ѳ, **„молитва осаждания винограда“.**

На страница 12 се започева единъ разсказъ за възкърстналия войникъ извлеченъ отъ пролога за мѣсецъ марта 28-й день. Съдържанието му е слѣджющето. — Въ градъ Картагенъ имало единъ воененъ по име Таксиотъ, който често съгрѣшавалъ. Като се появила чума, Таксиотъ, заедно съ семейството си, отишжлъ въ имението си. дѣто дявола го подкустрилъ да направи прѣлюбодѣяние. По слѣдствие на тоя грѣхъ, Таксиота ухапала змия и той умрѣлъ. Закопали го, по просбата на жена му, край вратнята на ближния мънастирь Като се молили въ църквата, монаситѣ чули че се вика въ гроба: пожалете ме, откопайте ме! Откопали и извадили и го попитали, що е видѣлъ на онзи свѣтъ. Отъ плачъ, той не можалъ да раскаже, но молилъ да го заведжтъ при епископа Тарасия. Тамъ, слѣдъ като проливалъ сълзи цѣли три дни, расказалъ, че когато умиралъ, видѣлъ край себе си нѣколцина страшни черни хора и двѣ красиви момчета, които носили единъ ковчегъ. Душата му излѣзла и отишла у момчетата. Като хвъркали къмъ небето, видѣли по пжтя си колиби, въ които стояли черни хора и държали грѣховнитѣ човѣшки работи. На всѣка колиба прѣдставлявали грѣховете му на тевтеръ написани, испитвали го и мѣрили грѣховнитѣ съ добритѣ му работи, и вскдѣ добритѣ му работи били по-тежки отъ грѣховнитѣ. Дошли до най-послѣднята колиба, до тъй нареченото блудно митарство, и чернитѣ хора доказали на ангелитѣ, че послѣдното прѣлюбодѣяние на грѣшника не било простено отъ Бога. Ангелитѣ

предали тогава Таксиота на чернитѣ хора, поемнали го дяволитѣ, земята се растворила и той се намѣрилъ въ ада, дѣто се мѫчилъ заедно съ другитѣ грѣшни. Викалъ и ридалъ постоянно. Съгледалъ далече нѣкждѣ двоица ангели, на които се помолилъ да го избавятъ. Едина ангелъ казалъ на другия: да ли би се покаялъ тоя грѣшникъ ако го избавимъ? Другия ангелъ отговорилъ, че е увѣренъ че ще се покае, за което е готовъ да поржчителствува. Таксиотъ билъ избавенъ, докаранъ изново въ животъ, покаялъ се и слѣдъ четиридесять деня умрѣлъ праведенъ. **„Сие видѣша достойний отци и писаша**, казва най-послѣ иеромонахъ Кириллъ, **и казуваха на множина, да иматъ хаберъ и другий люди, що ке се раждуаатъ въ последное време“.**

Въ конеца на книгата името на иеромонаха Кирилла е напечатано по слѣдующия начинъ:

я я я   иеромо

я   ъ   н
я   ълъ   а
р   ъллъ   х
и   ъллиллъ   ъ
т   ъллириллъ   и
с   ъллиририллъ   г
а   ъллириКириллъ   у
н   ъллиририллъ   м
о   ъллириллъ   е
м   ъллиллъ   н
ъллъ   ъ
ълъ
ъ

о г а к   ч е ш е л

Слѣдъ това е помѣстено подробно оглавление за съдържанието на цѣлата книга **„Оутѣшение грѣшнимъ“**, състояще отъ осемъ страници.

* * *

Кирилла Пейчиновичъ е написалъ и **„Книга сия зовомоя Огледало описася ради потреби и ползования препростѣйшимъ и не книжнимъ языкомъ Болгарскимъ долния Миссии, многогрѣшнимъ въ Иеромонасѣхъ и недостойнѣйшимъ Игуменомъ Краль Марковаго монастиря; иже въ Скопие оу Маркоа река храма свѣтаго великомученика Димитрия Кириллъ Тетоецъ Пейчиновичъ и издадеся на типъ иждивениемъ и потщаниемъ Благоговѣйнаго во священницѣхъ Господина Косте Стошича попа отъ Призреиа града. Въ Будинѣ градѣ, писмени Кралевск: Оуниверситета Пещанскаго 1861“;**

Вързъ тая книга автора се е подписалъ:

Игуменъ Краль Марковаго монастиря святаго великомученика Димитрия Кириллъ Тетоецъ Пейчиновичь“, а вързъ **„Оутѣщение грѣшнимъ“: „Кириллъ иеромонахъ бившаго игумена въ монастиръ Лешечкаго святаго Атанасия“.**

Едно и сѫщото лице ли е тоя Кириллъ? Да, едно и сѫщето. Това свидѣтелствуватъ живущитѣ днесъ въ Лешанския мънастирь монаси,

това свидѣтелствува и сжщия ржкописъ на книгата **Оутѣшение грѣшнимъ**", който е намѣренъ отъ г-на Андрея Стоянова, учитель, въ казанния Лешански мънастирь. Тоя ржкописъ азъ имамъ въ настоящето врѣме подъ ржка и ще го опиша подробно по-долѣ. Вързъ коричката му автора своержчно се е подписалъ: **Кириллъ Иеромонахъ Пейчиновичъ + бившаго игумена Лешечкаго + монастиря святаго + Атанасиа**", отъ което ясно се вижда, че автора на книгата **„Огледало"**, напечатана на 1816 година въ Будинъ, и автора на **„Оутѣшение грѣшнимъ"**, печатана въ Солунската печатница на 1840 година, е едно и сжщето лице.

Дѣ се е родилъ и постригалъ Кириллъ Пейчиновичъ? Това се вижда отъ слѣджющитѣ писменни свидѣтелства останали въ Лешанския мънастиръ:

1) Въ единъ ржкописъ, прѣдставляющъ нѣщо като историята на Лешанския мънастиръ, самъ Иеромонахъ Кириллъ Пейчиновичъ е написалъ: . . . . „Во лѣто 1817 дойде нѣкий калугеръ отъ Хилендаръ Атонский именемъ Кириллъ иеромонахъ и неговъ по плоти отецъ Пименъ монахъ и неговъ по плоти братъ Далматъ монахъ сеи Кириллъ и его отецъ и срико му Далматъ монахъ сий три посрижени во Хилендаръ и родомъ отъ долни пологъ отъ село Теарце кукя имъ била до церквата храмъ святаго Николая сей Пейчинъ во монашествѣ Пименъ со синомъ своимъ Кирил-

Слѣдъ това е помѣстено подробно оглавление за съдържанието на цѣлата книга **„Оутѣшение грѣшнимъ“**, състояще отъ осемъ страници.

*
* *

Кирилла Пейчиновичъ е написалъ и **„Книга сия зовомоя Огледало описася ради потреби и ползования препростѣйшимъ и не книжнимъ язикомъ Болгарскимъ долния Миссии, многогрѣшнимъ въ Иеромонасѣхъ и недостойнѣйшимъ Игуменомъ Краль Марковаго монастиря; иже въ Скопие оу Маркоа река храма свѣтаго великомученика Димитрия Кириллъ Тетоецъ Пейчиновичъ и издадеся на типъ иждивениемъ и потщаниемъ Благоговѣйнаго во священницѣхъ Господина Косте Стошича попа отъ Призреиа града. Въ Будинѣ градѣ, писмени Кралевск: Оуниверситета Пещанскаго 1861“;**

Върхъ тая книга автора се е подписалъ:

Игуменъ Краль Марковаго монастиря святаго великомученика Димитрия Кириллъ Тетоецъ Пейчиновичь“, а върхъ **„Оутѣщение грѣшнимъ“: „Кириллъ иеромонахъ бившаго игумена въ монастиръ Лешечкаго святаго Атанасия“.**

Едно и сжщото лице ли е тоя Кириллъ? Да, едно и сжщето. Това свидѣтелствуватъ живущитѣ днесъ въ Лешанския мънастирь монаси,

това свидѣтелствува и сжщия ржкописъ на книгата **Оутѣшение грѣшнимъ**", който е намѣренъ отъ г-на Андрея Стоянова, учитель, въ казанния Лешански мънастирь. Тоя ржкописъ азъ имамъ въ настоящето врѣме подъ ржка и ще го опиша подробно по-долѣ. Вързъ коричката му автора своержчно се е подписалъ: **Кириллъ Иеромонахъ Пейчиновичъ + бившаго игумена Лешечкаго + монастиря святаго + Атанасиа**", отъ което ясно се вижда, че автора на книгата „**Огледало**", напечатана на 1816 година въ Будинъ, и автора на „**Оутѣшение грѣшнимъ**", печатана въ Солунската печатница на 1840 година, е едно и сжщето лице.

Дѣ се е родилъ и постригалъ Кириллъ Пейчиновичъ? Това се вижда отъ слѣджющитѣ писменни свидѣтелства останали въ Лешанския мънастиръ:

1) Въ единъ ржкописъ, прѣдставляющъ нѣщо като историята на Лешанския мънастиръ, самъ Иеромонахъ Кириллъ Пейчиновичъ е написалъ: . . . . . . „Во лѣто 1817 дойде нѣкий калугеръ отъ Хилендаръ Атонский именемъ Кириллъ иеромонахъ и척 неговъ по плоти отецъ Пименъ монахъ и неговъ по плоти братъ Далматъ монахъ сеи Кириллъ и его отецъ и срико му Далматъ монахъ сий три посрижени во Хилендаръ и родомъ отъ долни пологъ отъ село Теарце кукя имъ била до церквата храмъ святаго Николая сей Пейчинъ во монашествѣ Пименъ со синомъ своимъ Кирил

ломъ продадоа во Теарце бащина отидоха во святую Гору и пакъ Кириллъ остави татка си и срика си во Хилендаръ а самъ дойде оу Тетово во свое отечествие и зеде дозволение сирѣчъ изинъ отъ селяни лешани и отъ забити вишепомянутий папа и бегой (Абди Рахманъ паша и его братиевъ Вели Бегъ и Хасанъ Бегъ и Хаизи Бегъ и малейшаго брата ихъ Джеладинъ Бегъ) и обнови метохъ монастирский со храмъ Оуспение Пресветая Богородици и паки нарече се монастиръ Лешачкий Святий Атанасия молитвами его и помощию Пречистия Богоматери найпаче милостию всѣхъ благихъ промислителя. Той Кириллъ со харчлукъ свой що беше продалъ бащина во Теарце кое по христяни беше просилъ све що да имаше све поклони оу вакуфъ сирѣчъ освяти Богу“ . . . .

II. Отъ долѣ на вжтрѣшната страна на лѣвата кора на единъ ржкописенъ миней (книженъ) за Февруарий, сжщата ржка е написала: „По запустѣние монастиря святаго великомученика Георгия яже во подкрилие сухия гори сирѣчъ Волковский (с. Волковие) монастиръ бѣ книга сия во скопско во монастиръ святи Николая лета єѻ҃ѕ (175) и по запустение его пребистъ во монастиръ святий архангелъ паки лѣта р҃ потомъ Кириллъ игуменъ Лешечкаго монастиря святаго Атанасия положи ю во свой монастиръ во лѣто ѧѿк҃є и бѣ игуменъ той Кириллъ иеромонахъ отъ село Теарце и неговъ по плоти отецъ Пименъ монахъ и пименовъ по

плоти братъ Далматъ монахъ пострижени во святую гору во хилендаръ“.

III. Въ градината при малката мънастирска църквица, около 30 — 35 метра на ю. з. отъ нея, се намѣрва гроба на Кирилла Пейчиновича. Надписа на надгробната плоча е написанъ отъ почивающия подъ нея 10 години прѣди смъртьта му, което се вижда отъ слѣдующия, прибавенъ отъ послѣ, надписъ: „**По запустене монастиря святаго Атанасия паки обнови се во лѣто ҂аѿін трудомъ иждивениемъ Кирилла иеромонаха бившаго игумена монастирю сему иже и написа плочу сию своею рукою еще во животе своемъ во лѣто отъ Христа ҂аѿлї пакъ обтовися криторя свѣтиго княза Лазара србскаго** ✝“.

Не се знае кой е прибавилъ тоя надписъ. Слѣдъ него иде саморѫчния Кирилловъ надписъ:

**„Стихови на гласъ Трепезечки
Теарце му негово рождение
Пречиста и Хилендаръ посрижение
Лешокъ му е негово воспитание
Подъ плочава негоо почивание
О негово свое Отшествие
До Христово второ пришествие
Молитъ васъ братя негои любимия
Хотящия прочитати сия
Де речете Богъ да би го Простилъ
Зере оу гробъ цръвитѣ ги гостилъ
Овде лежи
Кирилово
тело**

оу монастиръ
и оу Лешокъ
село
се Богъ за
доброе дѣло".

На простия каменъ кърстъ, прибавенъ впослѣдствие вързъ гроба, е написано:

„Зде почиваетъ робъ божи
Кириллъ иеромонахъ
Ігуменъ во монастиръ
Свети Атанасия
во село Лешокъ
Престави се во
лето 1845 мартъ 12
приложи его
попъ Христо
отъ Скопиѣ".

И така, автора на **„Огледало"** и на **„Оутѣшение грѣшнимъ"**, иеромонахъ Кирилъ Пейчиновичъ, бившиій игуменъ на краль Марковския мънастиръ св. Димитрий, въ Скопската каза, и по-послѣ на Лешанския мънастиръ св. Атанасий, Тетовска каза, се е родилъ въ Тетовското село Теарци. Годината на рождението му е неизвѣстна. Нѣкои казватъ, че билъ умрѣлъ младъ, на около 50—55 годишна възрасть. Ако съ думата **„воспитание"**, въ третия стихъ на надгробния надписъ, дѣдо Кириллъ е разбиралъ учение да чете и да пише, то излазя, че той е станжлъ грамотенъ въ с. Лешекъ. Не се знае кой го е училъ въ това село. Старцитѣ, които добрѣ помнятъ дѣдо Кирилла, слушали

отъ него да казва, че се билъ училъ и въ Дебърския мънастиръ св. Иванъ, при нѣкой си Іовъ отъ с. Осломеви (Кичевско), който послѣ станжлъ иеромонахъ Иоакимъ и написалъ книгата: **„Различна поучителна наставленія сочинения иеромонахомъ Иоакимомъ хаджи, настояниемъ же почтеннороднаго господаря Пешы Марковича родомъ отъ Кратова. Въ Будинъ градѣ 1819 год.“**

Въ светогорския Хилендарски мънастиръ дѣдо Кириллъ се е постригалъ, а въ Кичевския мънастиръ Пречиста станжлъ иеромонахъ. Отъ Скопския мънастиръ св. Димитрий иеромонахъ Кириллъ побѣгналъ отъ гоненията на единъ свой неприятель. Въ Тетово той дошжлъ нощѣ съ двѣ мъски, натоварени съ книги и икони. Като рѣшилъ да се не скита вече, а да се установи на едно мѣсто, той взелъ позволение отъ тетовскитѣ паши и бейове и, съ помощьта на набожнитѣ българи, възобновилъ Лешанския мънастирь св. Атѫнасий въ 1818 год. Отъ стария мънастирь тогава имало само развалини, а отъ едно попрѣдишно опитвание да се поднови била останала само църквица, която и до днесь се е запазила, и една кѫщица само за двама души. Иеромонахъ Кириллъ въздигналъ нови здания, събралъ нѣколко души монаси и станалъ игуменъ на подновения мънастирь. [1])

*) За биографическитѣ свѣдѣния, изложени тука, азъ има да благодаря на любезната готовность на г. А Стояновъ, учитель въ Тетово.,

Въ селата Ратаи и Лешокъ има и днесь живи дѣдови Кирилови роднини, върскитѣ на които се виждатъ отъ слѣджющата генеологическа таблица:

ПЕЙЧИНЪ

родилъ

Кирилла,	**Миленка,**	**Сирма**
I	родила	родила
приелъ монашество	I	I
	Гюргяна	**Стамата**
	родили	родилъ
	I	I
	Попъ Христя	**Смиляна**

Миленка била задомена въ с. Сетуле, Гюргяна въ с. Лешокъ, дѣто и днесь живѣе синъ ѝ священникъ Христо попъ Гавриловъ, който е на 50 годишна възрасть. Сирма била задомена въ с. Ратаи, Стаматъ тоже тамъ; въ сѫщото това село е до днесъ Стаматовия синъ Смилянъ, който е на 40 годишна възрасть.

Иеромонахъ Кириллъ е билъ съ срѣденъ ръсть, малко пълничъкъ, съ румено лице, голѣми вѣжди и доволно дълга брада. Той билъ трудолюбивъ, кротъкъ, силенъ; не обичалъ лъжжата и всѣкого изобличавалъ въ очитѣ. Той знаялъ добрѣ и съ особна охота говорилъ турски язикъ; разбиралъ и гръцки, но го мразилъ. Цѣльта на живота му била — да помага на бѣднитѣ и да просвѣщава народа си. Той постоянно обикалялъ селата и всждѣ нагледвалъ и утѣшавалъ бѣднитѣ; никога не пропущалъ слу-

чая да поучи своитѣ братия било въ църква, било на селското съборище, или кждѣто и да било другадѣ. Въ Тетово той отивалъ често нарочно за да проповѣдва въ църквата. Единъ день монаситѣ казали на дѣдо Кирилла, че трѣбва да се купи още малко вино, защото мънастирското не щѣло да стигне за цѣлата година, а той отговорилъ: „ако пиемъ като добичета, виното ще ни стигне, а ако пиемъ като человѣци, то нѣма да ни стигне.“ Монаситѣ не могли да разберкть значението на тоя отговоръ и за това на другия день, като сѣднали да вечерятъ, помолили своя игуменъ да имъ разясни притчата. Слѣдъ вечерята дѣдо Кириллъ слѣзълъ съ тѣхъ на двора и заповѣдалъ да доведжтъ кравитѣ на чешмата да пиятъ вода. Кравитѣ били напоени и не искали и да гледатъ водата. Дѣдо Кириллъ заповѣдалъ да имъ свирятъ, да ги молятъ, да имъ кажатъ да пиятъ за хатъръ, но кравитѣ не слушали, не пили. „Разбрахте ли сега? Да бѣха человѣци, щѣха за хатъръ още по едно корито да испразднатъ, но тѣ сж добичета и знаятъ що е мѣрка,“ казалъ дѣдо Кириллъ.

И зимѣ и лѣтѣ иеромонахъ Кириллъ билъ все на крака, все на работа. Денѣ, когато другитѣ почивали, и нощѣ, когато спали, той повечето пжти челъ и писалъ. Той ималъ много книги, но слѣдъ смъртьта му ги обралъ и ги отнесълъ сърбина г. Милоевичъ. Тетовци добрѣ знаятъ, че дѣдо Кириллъ е написалъ и „**Огледало**“ и „**Оутѣшеніе грѣшнымъ**“ и мнозина

Въ селата Ратаи и Лешокъ има и днесь живи дѣдови Кириллови роднини, връзкитѣ на които се виждатъ отъ слѣдующата генеологическа таблица:

ПЕЙЧИНЪ
родилъ

Кирилла,	Миленка,	Сирма
I	родила	родила
приелъ монашество	I	I
	Гюргяна	Стамата
	родили	родилъ
	I	I
	Попъ Христя	Смиляна

Миленка била задомена въ с. Сетуле, Гюргяна въ с. Лешокъ, дѣто и днесь живѣе синъ ѝ священникъ Христо попъ Гавриловъ, който е на 50 годишна възрасть. Сирма била задомена въ с. Ратаи, Стаматъ тоже тамъ; въ сжщото това село е до днесъ Стаматовия синъ Смилянъ, който е на 40 годишна възрасть.

Иеромонахъ Кириллъ е билъ съ срѣденъ ръсть, малко пълничъкъ, съ румено лице, голѣми вѣжди и доволно дълга брада. Той билъ трудолюбивъ, кротъкъ, силенъ; не обичалъ лъжжата и всѣкого изобличавалъ въ очитѣ. Той знаялъ добрѣ и съ особна охота говорилъ турски язикъ; разбиралъ и гръцки, но го мразилъ. Цѣльта на живота му била — да помага на бѣднитѣ и да просвѣщава народа си. Той постоянно обикалялъ селата и всждѣ наглеждвалъ и утѣшавалъ бѣднитѣ; никога не пропущалъ слу-

той намерилъ залѣпена една книжка, на която било записано дѣ сѫ скрити паритѣ. На сиромаситѣ дѣдо Кириллъ билъ раздалъ много пари.

Съ гърцкитѣ владици Иеромонахъ Кириллъ никакъ не живѣлъ добрѣ. Разказватъ, че петь години слѣдъ смъртьта му, отворили гроба му и намѣрили тѣлото му цѣло. Гъркоманскитѣ привърженници мислятъ, че това е отъ клѣтвитѣ на гърцкитѣ владици. Слѣдъ това гроба му не е вече отварянъ. Населението благоговѣе прѣдъ паметьта му; за живота му се говори едва ли не като за апостолски животъ.

*
* *

Господинъ Стоянъ Новаковичъ, като говори за книгата „**Огледало**" на Кирилла Пейчиновича, изявява съмнѣние, че самъ иеромонахъ Кириллъ е написалъ думитѣ „**язикъ болгарский Долния Миссии**" вързъ коричката на тая книга, а прѣдполага, че тия думи сѫ прибавени отпослѣ отъ нѣкой корректоръ въ Буда-Пеща, дѣто е печатано „**Огледалото**"[1]). Г-нъ Новаковичъ ще каже сѫщото може би и за „**Оутѣшение грѣшнимъ**", защото и въ нейното предисловие има помѣстени сѫщитѣ думи. Това прѣдположение категорически се опровергава съ слѣдующето. — По-горѣ казахъ, че азъ имамъ подъ рѫка сѫщия рѫкописъ на книгата „**Оутѣшение грѣшнимъ**", намѣренъ тая година въ Лешанския мънастиръ Св. Атанасий. Първия листъ

1) Гледай члена му х. „Ѣ и Ћ у македонским чароднимъ дијалектама" въ журнала „Глас" XII, 1889, стр. 13.

на тоя ржкописъ гласи буквално слѣджющето: **„Сия книга + зовомая + Оутѣшение грѣшнимъ + поучение + со похвали + пречистия + богородици + толкование + отъ евангелие + отъ Матеа + зачало ов и . . . . со истиния свидѣтели + отъ книги + глаголемия Илия Минаитъ со + некакви + примѣрними + историами + преведено + и исписано + Кирилломъ + иеромонаха Пейчиновича + бившаго + игумена + Лешачкаго + монастиря светаго + Атанасия преписано на простий + язикъ + болгарски долния + Миссий + Скопский + и Тетовский + и повелѣниемъ ниже именитий + митрополитъ + и прочимъ манастирей игуменомъ + и священникомъ + аджиамъ + чорбаджиамъ + ... и еще + неколцина + христиани + +“ . . .** (На мѣстото на думитѣ, които, отъ старостьта на ржкописа, сж залечени и изчезнали, азъ турямъ точки).

Вързъ напечатаната вече книга **„Оутѣшение грѣшнимъ“**, ний не виждами цѣлото това заглавие, написано отъ автора въ ржкописа. Както се вижда, печатара го е извадилъ и е турилъ друго по-кратко заглавие. Онова, което виждами, то е че сжщото почти горѣприведено заглавие вързъ ржкописа на **„Оутѣшение грѣшнимъ“** е еднообразно съ заглавието на **„Огледало“**, напечатано въ Буда-Пеща. Трѣбва да забѣлѣжимъ, което ще видимъ и по-долѣ, че книгата **„Оутѣшение грѣшнимъ“** е готвена отъ Иеромонаха Кирилла да се печата не въ Солунъ, а въ Бѣлградъ.

Втората страница отъ ржкописа гласи слѣджющето: „Ми рекоа дади гу таю книжицу да се щампоса и мие че ти поможиме на харджотъ кога ни пратишъ по една книга и ми че земемъ

отъ тиа книги за раздаванѣ по книжовници нека се кажуватъ слово Божию по християни. Митрополитъ Скопский господинъ нашъ Киръ Гавриилъ онъ рече я поможемъ со Благословъ и че дадемъ 50 гроша и друзий рекоха и ми хочемо помогнутъ кой со 20 гроша и нѣкой рече я поможу вамъ со 10 грош другий со 5 гроша другий со 15 другии 3 гроша тако рекоха и азъ преписахъ и пратихъ на типографиа Белоградска и надѣюся со помощь пречистия Богородици и со православнихъ християнъ и со белградскаго протосингела надѣюся да получу желание того ради писахъ имената помощникомъ книжици сея".

Отъ тия редове, написани на **„простий язикъ болгарский долния Миссий Скопский и Тетивский"**, се вижда, че найдения тая година въ Лешанския мънастиръ ржкописъ е първия ржкописъ на книгата **„Оутѣшение грѣшнимъ"** и че отъ него е прѣписанъ други втори, който е испратенъ за напечатвание въ Бѣлградъ, но не е билъ напечатанъ. Защо не е билъ напечатанъ, това остая неизвѣстно. Може да се прѣдположи, че е снетъ и трети единъ преписъ, който е испратенъ и напечатанъ въ Солунъ, въ първата българска печатница. За забѣлѣжвание е и това, че ржкописа е пращанъ въ Бѣлградъ за печатание, но автора е билъ доста откровенъ да каже въ заглавието, че книгата е написана на простий езикъ български, скопско и тетовско нарѣчие. До дѣто сжществува тоя своерждченъ ржкописъ на Кирилла Пейчиновича, нѣма си

на тоя ржкописъ гласи буквално слѣджющ
„Сия книга + зовомая + Оутѣшение грѣшнимъ + чение + со похвали + пречистия + богородици + кование + отъ евангелие + отъ Матеа + зачал и . . . . со истиния свидѣтели + отъ книги + г лемия Илия Минаитъ со + некакви + примѣрни историами + преведено + и исписано + Кирилло иеромонаха Пейчиновича + бившаго + игумена шачкаго + монастиря светаго + Атанасия препи на простий + язикъ + болгарски долния + Ми + Скопский + и Тетовский + и повелѣниемъ именитий + митрополитъ + и прочимъ манаст игуменомъ + и священникомъ + аджиамъ + чо жиамъ + ... и еще + неколцина + христиани + +
(На мѣстото на думитѣ, които, отъ старос на ржкописа, сж залечени и изчезнали, азъ рямъ точки).

Врзъ напечатаната вече книга **„Оут ние грѣщнимъ“**, ний не виждами цѣлото заглавие, написано отъ автора въ ржко Както се вижда, печатара го е извадилъ турилъ друго по-кратко заглавие. Онова, к виждами, то е че сжщото почти горѣпри но заглавие вързъ ржкописа на **„Оутѣш грѣшнимъ“** е еднообразно съ заглавиет **„Огледало“**, напечатано въ Буда-Пеща. Тр да забѣлѣжимъ, което ще видимъ и по- че книгата **„Оутѣшение грѣшнимъ“** е гот отъ Иеромонаха Кирилла да се печата н Солунъ, а въ Бѣлградъ.

Втората страница отъ ржкописа гласи джющето: „Ми рекоа даде гу таю книжиц се щампоса и мие че ти поможиме на хард кога ни пратишъ по една книга и ми че зе

отъ тиа книги за раздаванѣ по книжовници нека се кажуватъ слово Божию по христиани. Митрополитъ Скопский господинъ нашъ Киръ Гавриилъ онъ рече я поможемъ со Благословъ и че дадемъ 50 гроша и друзий рекоха и ми хочемо помогнутъ кой со 20 гроша и нѣкой рече я поможу вамъ со 10 грош другий со 5 гроша другий со 15 другии 3 гроша тако рекоха и азъ преписахъ и пратихъ на типографиа Белоградска и надѣюся со помощь пречистия Богородици и со православнихъ християнъ и со белградскаго протосингела надѣюся да получу желание того ради писахъ имената помощникомъ книжици сея".

Отъ тия редове, написани на **„простий язикъ болгарский долния Миссий Скопский и Тетивский"**, се вижда, че найдения тая година въ Лешанския мънастиръ ржкописъ е първия ржкописъ на книгата **„Оутѣщение грѣшнимъ"** и че отъ него е прѣписанъ други втори, който е испратенъ за напечатвание въ Бѣлградъ, но не е билъ напечатанъ. Защо не е билъ напечатанъ, това остая неизвѣстно. Може да се прѣдположи, че е снетъ и трети единъ преписъ, който е испратенъ и напечатанъ въ Солунъ, въ първата българска печатница. За забѣлѣжвание е и това, че ржкописа е пращанъ въ Бѣлградъ за печатание, но автора е билъ доста откровенъ да каже въ заглавието, че книгата е написана на простий езикъ български, скопско и тетовско нарѣчие. До дѣто сжществува тоя своерждченъ ржкописъ на Кирилла Пейчиновича, нѣма си

мѣстото да се прѣдполага и говори, както отъ г-на Новаковича тъй и отъ много още сърбски учени, че не е Кириллъ Пейчиновичъ, който е написалъ въ заглавието на Будинското Огледало, че езика му е **„простий болгорски долнія Миссий Скопский и Тетовский“.**

Слѣдъ горѣприведенитѣ редове, Иеромонахъ Кириллъ слѣдва така: **„Во первихъ помяни господи архиепископа нащего Гавриила и неговъ архидиаконъ Софрониа и иконома папа Димитрий и архимандрита Серафима и сакелариа папа Константина отъ Марковъ монастиръ игуменъ Герасимъ со дружини его кучовищки игуменъ иеротей со дружина его отъ баняке Пелагия монахиня отъ побоже Теодосиа монахъ** и пр. и пр. Слѣдватъ имената на спомоществователитѣ, напечатани въ самата книга отъ **„Нахія Тетовска,“** отъ **„Долни Пологъ,“ „Отъ градъ Гостиваръ,“ „отъ Дебьрска нахиа, Нахия Кичовска,“ монастиръ Дечански,“ „нахия Велеска.“** И въ конеца на прѣдисловието: **Овия люди ми рекоа поради прѣпиши и мие че поможеме по нещо того ради и азъ преписахъ во славу Божию и пречистия Богородици и ради хатъръ нихни сотворихъ послушание обаче аще не би помогналъ** (тука има изрисувано нѣщо като корона и послѣ слѣдва) **свѣтлѣйший пакъ нищо не би било совершено. Преписахъ сие во монастиръ Лешечки емуже первий криторъ светий князъ Лазаръ Сербский во лѣто** ҂аѡла (1831) **по благодати“.**

Книгата **„Оутѣщение грѣшнимъ“** е напе-

да ся потрудятъ да си направи некои храмъ ине (или) училище по словомъ и по язикомъ и почнае цверсто да ся трудатъ отъ 1861: до 1867: и по тея сотвори едно мало дѣвическо училище у единъ благороденъ булгаринъ имене Костадинъ Динго дрзиловицъ у кукята негова учителка керка му Слафка [1]) по заповѣста на тоя време устабаши деспотъ крушевали майсторъ Иосифъ Франго, Гешко отъ Галичникъ, Петко деспотовъ отъ радоища, Стоянъ богово врмница тие по перви бее (бѣха) майстори у еснафотъ шивенски у това време що се почна цврсто за това народное добро. А на училището преставителите поставителите поставени бея тия первио Герге Констандино втори натъзирателъ Вело негровъ отъ селце трети Киряко братъ Костандиновъ дрзиловичъ отъ тога почна и за цръква да се мисли но безъ опщина не може да би това нещо и соединисме со домоправителскиятъ плномощенъ еснафъ и совокупно и повикахме отъ народа по первите да направи опщина и намѣри се благословно у г нъ Панаиотъ Лазаровъ и тамо направися пръвата опщина отъ 12: лица, а тие почнае да сакаетъ отъ владиката гратски а владика владееше на това време црквви Нефитъ (Неофитъ) но владика не се показува че я не видава народотниеете гратски питропи недаватъ а нашите преставители отъ народатъ ни поставени бея тия герге динковъ

---

*) За отвариние българското училище въ Солунъ отъ дѣвицата Славка Дингова гледай въ „Езика и народностьта на Македонцитѣ,“ Пловдивъ 1888.

и словѣнсвѣскій язикъ и писменосъ подржатели и народолюбиви братия и желаеми о народъство и писменосъ свои по нужда ради града сего именнуемий Солувъ како ненавидиле това слово и ако да имало нѣкои свещеникъ сиръ или нѣкой попъ да знае да пее славянски не го оставале по тая причина пратвориле памятніца сея по гречески а той благовѣйни руфетъ (еснафъ) рекомій дебренци и крушовци и кичевци жалеики на серцето си за словото си отеческо отъ денъ на денъ почнае да се мислат како да се потрудатъ и да си направатъ некакво средство: за словото си да не си изгубатъ та да си направатъ или цръква или нѣкое училище и почнае малу по малу отъ 1833: года отъ некой си ученика учение у тоя градъ отъ некой си монахъ ябанджия сиречь чуждицъ учителъ по славянски и тие благородніи терзии имале су мали дечица рекле му отче молимте учини нама мило како знаешъ кніга нашинска серечъ словянска или на по просто бугарски научини тия наши дечица за споменъ вѣченъ твой и за словото да ни не угасни со свѣ и той лубивий старъ самакъ сиречъ по грчки монахъ именемъ Исаия родомъ рс (Руссия) не се обленилъ и исполнілъ желаемото на помощии маистори. Первие биле Степанови синови синове Симонъ и Алеко Тодоръ Зарифъ Цветко Дойчини приятели монаха того и зелъ имъ децата да имъ и (ги) учи и край ни (нихъ) и отъ сиотъ еснафъ зелъ децата имъ училъ до 2 годині и отъ тие ученици пробудия татковцитѣ си и братията си

да ся потрудятъ да си направи некои храмъ ине (или) училище по словомъ и по языкомъ и почнае цверсто да ся трудатъ отъ 1861: до 1867: и по тея сотвори едно мало дѣвическо училище у единъ благороденъ булгаринъ имене Костадинъ Динго дрзиловицъ у кукята негова учителка керка му Слафка [1]) по заповѣста на тоя време устабаши деспотъ крушевали майсторъ Иосифъ Франго, Гешко отъ Галичникъ, Петко деспотовъ отъ радоища, Стоянъ богово врмница тие по перви бее (бѣха) майстори у еснафотъ шивенски у това време що се почна цврсто за това народное добро. А на училището преставителите поставителите поставени беятия первио Герге Констандино втори натъзиратель Вело негровъ отъ селце трети Киряко братъ Костандиновъ дрзиловичъ отъ тога почна и за цръква да се мисли но безъ опщина не може да би това нещо и соединисме со домоправителскиятъ пльномощенъ еснафъ и совокупно и повикахме отъ народа по первите да направи опщина и намѣри се благословно у г нъ Панаиотъ Лазаровъ и тамо направися пръвата опщина отъ 12: лица, а тие почнае да сакаетъ отъ владиката гратски а владика владееше на това време црквн Нефитъ (Неофитъ) но владика не се показува че я не видава народотниете гратски пптропи недаватъ а нашите преставители отъ народатъ ни поставени бея тия герге динковъ

*) За отвариние българското училище въ Солунъ отъ дѣвицата Славка Дингова гледай въ „Езика и народностьта на Македонцитѣ.“ Пловдивъ 1888.

Иосифъ Яковъ отъ косоврасти Петрушъ Шумковъ Петро Танковъ кеяя и рекоему на митрополита само ти говоришъ ни невидимо но свикой и нихъ тува да чуеме имие усно така да се увѣримо и утрѣшнио денъ даде имъ сборъ святиня му да доетъ на 4: часо асъ че ви и (ги) повика тува да чуете усно и на утринта утидое народните ни преставители и и (ги) найдое какво що бѣ реколъ владиката и ся сами тия усно отговория ви приятели вчера оъъ влакава ни сте сакле една цръква коя да е да си пеете по язикотъ ви по славянски цръквите ни се наши сиречъ гречски а не се владицки да владиката не нии направилъ та да ви даетъ отъ наша страна ние немаме повече цръкви да ви даеме направете си имайте си. И тога почна народа да се грижи за цръкви. . . . "

Азъ притѣжавамъ още единъ ржкописенъ памятникъ отъ първата половина на настоящето столѣтие написанъ отъ сжщия Вельо Негревъ. Той е написалъ именно връзъ четири бѣли листа въ зачалото и конеца на първия подвързанъ томъ на Райчовата история и дава много интересни свѣдѣния за началото на българското възраждание въ Македония. Ето неговото съдържание: „Ето насъ мало учений братъ вашъ любезний и народний соизволивъ да ви исъявя малу рукописно отъ мой отецъ и учителъ у солунъ усолуна града у хана папуджи хани именъ рекомий на 1833: та: година битката щото била во оновреме заведе ма такто отъ мое отечество у солуна града у ханъ папуджи хани и

тамо ме предаде ду на колено я рока муцелувахъ и брада му любихъ дедо ми подаде едно бело книже со церно нашарено земи синце това книже иди да учишъ книга а я дедо мили дедо не уча герцка книга овде бугарски нема учителъ маана да неода за да уча що речъта исрекохми и доде учитель той зарака ме поведе близусѣдната одая ме внесе и положиме да седна и приведе ми дружина за да несумъ самъ още до 15 дру деца и учихме двѣ години цели кой букваръ науснища не немахме си книги на още да учиме во онова време намеруваше се единъ бугаринъ духовникъ у църквата наша именемъ свята Сина и онъ си пожали своето народне чада защо си升 нематъ книжици децата за да учатъ нажали му се и донесе печатница за буквари со церковни букви а со два язика бугарски и гръцки замъ да си поеме у нашата црквица у дедовата кащица ела ти пуста несреча пуста грда чума що завлади до седомъ години се растури отсета ограда отъ секоя вера коде да бега отъ сите народи и едни се вратие а други кой коде си наиде по прилично живеяне тамо остана а я па сиромашко дете остана то мало искрице отъ големиотъ огонъ затулено седехъ во пепелъ отъ времето владика мелетия до времето на еронима щото умре овде во времето негово писмо ни дойде отъ цариградъ отъ некоя жена подари за 3: града училища да направитъ едно у солунъ и едно у битола и друга дека да е прично и мие зедохме писмото и зарадвахме се защо дошло времето

и пакъ брзо станае попрвите мастори отъ искринио наротъ отидое при дедо владика за да имъ даетъ благословъ попросто изинъ за да си направатъ това нещо и щомъ отишле тамо перво и (ги) престретилъ протошингель дедо владика иеронима: що сакате (маистори а они му казали како писмото имъ беше и онъ имъ отговорилъ со лукавщина о будали бугари той ветовъ огонъ едва смего угаснали пакъ вие сакате да го палитѣ неманете си работа а пакъ поголѣмио майсторъ рекоми иованъ камбуръ а по мали иосифъ франго е реколъ аидебре що го слушашъ това куче да идеме при деда владика самаго него да прашаме и що се качие горе влезоему во одаита и поклониха му ся и бацилему рока и ги благословилъ и запрашалъ що и како сте допле и за коя причина а они му отговорили то истото щото бее рекли протошингелу и той истиотъ рече щото беше имъ реколъ протошингело и испудие ги и дойдое майсторитѣ скорбни отъ страната на дѣда владика 7: години наредъ и се су трудилъ отъ сичката си сила со све серцо и душа асъ сираче отъ старо време останало бесъ татка и бесъ майка по плотъ у алванска страна вилаетъ дебра село Селце имено вело негревъ негре диновъ дино влкановъ влканъ мартиновъ мартинъ дамановъ дамянъ ивановъ а по словесно рождение сиречъ во учението роденъ у солунъ во папуджи хани конецъ".

Помѣстенитѣ тука два документа на Вельо Негрева съмъ преписалъ както си сѫ безъ нѣкакво исправление.

Читателя вижда, че въ тѣхъ на нѣколко мѣста се споменуватъ имената на архимандрита Теодосия, иеромонаха Кирилла Пейчиновича и на Славка Дингова, която е отворила най-напрѣдъ българско училище въ Солунъ. Споменува се и за първата българска печатница и за печатанитѣ въ нея буквари. Азъ прѣпоръчамъ тия интересни документи както на г-на Новаковича и г-на Ястребова, тъй и на всичкитѣ сърбски учени, които съчиняватъ факти и измислюватъ доказателства за да покажатъ сърбското происхождение на македонцитѣ. Редомъ съ архимандрита Теодосия и Кирилла Пейчиновича, излазя въ първата половина на настоящето столѣтие и простия Дебърски селянинъ Вельо Негревъ да протестира противъ безосновнитѣ и безмисленни теории и притязания на сърбскитѣ учени.

*
* *

Имахте ли случая да се запознаете по-отблизо съ календаря на „С. Петерсбургското славянско благотворително общество“ за 1890 година и съ приложената къмъ него етнографическа карта на славянскитѣ народности? Забѣлѣжихте ли противоречието на картата съ съдържанието на календаря? Помните, че г-нъ В. В. Комаровъ, прѣди издаванието на тоя календарь, напечата казаната етнографическа карта въ стотини хиляди екземпляра и каза на свѣта, че славянский елементъ въ Македония е български. Сърбитѣ се обидиха, вдигнаха шумъ

и успѣха да прокаратъ, щото въ етнографическата карта, приложена къмъ календаря, славянский елементъ въ Македония да се покаже не български. Това измѣнение се е направило въ картата, самото съдържание на календаря обаче си казва правото относително македонското население. На нѣколко мѣста въ нѣкои статии на славянския календарь или откровенно се казва или оставя да се разбере, че славянския елементъ въ Македония е билъ и е български, а не сърбски. Гледай стр. 32 — *житіето на св. Климентъ*; стр. 33 — *св. Наумъ чудотворецъ*, дѣто между прочемъ е казано: „и по смерти своего наставника, Наумъ утверждалъ въ православіи Болгаръ, *жившихъ по ту сторону Охридскаго езера* (*въ Дѣволѣ*); стр. 60 — *православния автокефальния славянския церкви внѣ России*; стр. 77 — *Монастири въ Македоніи и Ѳракіи*“ и пр.

И въ тоя случай сърбската интеллигенция излѣзе и смѣшна и измамена.

*
* *

Въ книжка XXVII на „*Периодическото Списание*“ г-нъ М. Дриновъ прави много справедлива бѣлѣжка г-ну К. Н., който бѣ напечаталъ Пуквиловитѣ извѣстия за южна Македония (Пер. Спис. кн. XXV—XXVI, 64—115) и при другитѣ бѣлѣжки, съ които бѣ придружилъ прѣвода си, бѣше исказалъ съмнѣние да ли е истина, че слѣдъ „унищожението Охридский духовенъ престолъ, на Костурския митрополитъ

била дадена титлата Екзархъ на България.“ Такъво съмнѣние съвсѣмъ си нѣма мѣстото, казва г-нъ Дриновъ, и учено доказва на какво именно основание. Пó-долѣ учения историкъ задава въпроса; „Да-ли и до днешенъ день они (костурскитѣ митрополити) държжтъ тая титла, или сж я вече промѣнили по внушенията на злополучний филетизмъ, това не мога да кажа.“

Ще ми позволите да дамъ нѣкои подробности по тоя въпросъ.

Спореդъ „Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων“ Ралли и Потли, напечатана въ Атина на 1855 год., Костурския митрополитъ е носилъ, разбира се, до нея година, титлата „Ὁ Καστορίας ὑπέρτιμος καὶ Ἔξαρχος“ πάσης παλαιᾶς Βουλγαρίας = *костурский всече тнъйший и Екзархъ на всичка стара България.*

Струмницкия: Ὁ Στρομνίτσης καὶ Τιβεριουπόλεως, ὑπέρτιμος καὶ Ἔξαρχος Βουλγαρικῦς Μακεδονίας = *Струмницкий и Тивериополский всечестнѣйший и Екзархъ на българска Македония.*

Пелагониския: Ὁ Πελαγωνείας, ὑπέρτιμος καὶ Ἔξαρχος ἄνω Μακεδονίας = *Пелагонийский (Битолскй), всечестнѣйший и Екзархъ на Горня Македония.*

Въ брой 14 отъ 17 Февруарий 1888 година на патриаршиския органъ „Ἀκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, ний не намѣрвами вече сжщитѣ титли на Костурския и Струмницкия митрополити. ...укъ Костурский се величае: Ὁ Καστορίας ὑπερτιμος καί Ἔξαρχος ἄνω Μακεδονίας = *Костурский всечестнѣйший и Екзархъ на Горня Македония.*

Струмницкия: Ὁ Στρομνίτσης καί Τιβεριουπόλεως ὑπέρτιμος καί Ἔξαρχος Μακεδονίας = *Струмницкий и Тивериополский всечестнѣйший и Екзархъ на Македония.*

Пелагонийския: Ὁ Πελαγωνίας καὶ Ἔξαρχος ἄνω Μακεδονίας = *Пелагонйский всечестнѣйший и Екзархъ на Горня Македония.*

Казаний патриаршески органъ казва, че това сѫ титлитѣ на горѣспоменѫтитѣ митрополити, но не дава никакво разяснение, кога е станало синодално постановление да се величаятъ Костурския и Струмницкия владици тъй, т. е. само *всечестнѣйший и Екзархъ на Горня Македония* — първий *и всечеснѣйши и Екзархъ на Македония* — вторий, а не както сѫ се величаяли по-напрѣдъ и както се вижда въ петия томъ на книгата Ралли и Потли. Защо Патриаршията е измѣнила историческитѣ титли на тия двоица митрополити? Що е подбудило, кои сѫ били истинскитѣ причини на това измѣнение? Не е ли това цѣльта да се покаже, че Македония не е населена отъ Българи? Не е ли това филетизмъ? отъ страна на Патриаршията, която прѣдъ другитѣ самостоятелни църкви обвинява българскитѣ поборници по църковния въпросъ въ филетизмъ, за дѣто сѫ се борили за вѣчното право на Българския народъ да се моли и учи на езика си, да има пастири отъ рода си? Това вдигание историческитѣ титли на митрополититѣ не е ли направила съ цѣль, за да изглади всѣко напомнюване на простото българско население, че то е българско? .

Фенеръ е вдигналъ титлитѣ *Екзархъ на всичка стара България и Екзархъ на българска Македония* слѣдъ разгоряванието на гърко-българската църковна распра. Косторския митрополитъ, споредъ нашитѣ свѣдѣния, се е величаялъ ὑπέρτιμος καὶ Ἔξαρχος πάσης παλαῖας Βουλγαρίας=*всечестнѣйшиий и Екзархъ на всичка стара България*, до започалото на мѣсецъ Априлий 1871 година, когато Патриаршията съ писмо заповѣдала на Митрополита да носи титлата ἄνω Μακεδονίας = *на горня Македония*. Но пакъ отъ време на време въ Костурско се слушала старата титла *на всичка стара България*, додѣто учитель и пѣвецъ въ Загоричани е билъ Георги Динковъ, когото Костурския владика Никифоръ успѣлъ наконецъ да замѣни, а въ сжщето време и окончателно да вдигне изъ цѣлата си епархия до тогавашната историческа титла на костурскитѣ митрополити. *(Гледай А. Шопова, Народностьта и езика на Македонцитѣ, Пловдивъ 1888 г. стр. 90)*.

Направило ли е на Българитѣ въ Костурската епархия нѣкакво впечатление вдиганието старата титла на Косторскитѣ митрополити? Направило е. Който е ималъ случай да се срѣща и да се разговаря по църковния въпросъ съ нѣкого отъ по-образованитѣ Българи отъ Костурско, забѣлѣжилъ е, безъ сумнѣние, съ каква вжтрѣшна пълнота си напомнюватъ тѣ времето, когато Костурския митрополитъ прѣдъ Олтаря и прѣдъ Бога се е величаялъ *съ старата своя титла*, и съ какво съкрушено сърдце

разсказватъ обстоятелствата, когато митрополитъ Никифоръ е намѣрилъ българския учитель Георги Динковъ отъ Загоричани, и е вдигналъ историческата титла на Костурскитѣ митрополити, като я е измѣнилъ само съ *всечестнѣйшиий и Екзархъ на горня Македония.* Когато Костурскитѣ Българи въ Цариградъ се научили, че Патриаршията е назначила за митрополитъ на Костурската епархия Кирилла, събрали се единъ день, отишли на Фенеръ при новоназначения митрополитъ, прѣди той да тръгне за Костуръ, и го молили, и занапрѣдъ да се величае въ службата *съ титлата* отъ старо време; — „неисками ний да изоставями онова, което сми видѣли и получили отъ дѣдитѣ и прадѣдитѣ си, казали костурчанитѣ“. Владиката имъ отговорилъ обаче съ думитѣ: „не безспокойте се, чада, това е една проста, безъ значение форма. . . . .“

Водителя на тая депутация е билъ дѣдо Никола Каймакчията, отъ Загоричани, търгующъ съ каймакъ въ Цариградъ; той е говорилъ на владиката отъ страна на своитѣ другари, не добрѣ знающи гръцкия езикъ. Дѣдо Никола ми разсказва тоя случай въ Цариградъ прѣдъ нѣколцина още слушатели; той се просълзи, когато споминѫ за дѣлата на Георги Динкова, за неговото замѣнение отъ Загоричани и за вдиганието старата историчаска титла на констурскитѣ митрополити. — „Въ мойта младость, повтори дѣдо Никола, ний незнаехми да се кажемъ че сми Българи; само отъ време на

време прѣдъ Бога и въ гърцката църковна служба слушахми каква титла е носилъ нашия митрополитъ. Трѣбваше да доде въ селото ни Георги Динковъ, за да ни расправи отъ каква сми народность, какъвъ е езика, когото говоримъ и що значи титлата на митрополита ни! . . .

За титлата на Струмницкий митрополитъ *всечестнѣйший Екзархъ на бългaрска Македония* имами слѣджющитѣ точни свѣдѣния. Тоя митрополитъ, споредъ свидѣтелството на Струмницкитѣ священници, до 1881 година е носилъ титлата: „Τοῦ πανιερωτάτου καί θεοπροβλήτου Μητροπολίτου τῆς ἁγιωτάτης Τιβεριουπόλεως Μητροπόλεως Στρωμνίτσης ὑπερτίμου καὶ 'Εξάρχου βουλγαρικῆς Μακεδονίας, ὑμῶν δὲ αὐτῶν Δεσπότου εἰς πολλὰ ἔτη“ = *Високоирѣосвященному и Богопроизведенному митрополиту Святѣйшия Тивериополския митрополии Струмницкия всечестнѣйшему и Екзарху всея болгарския Македонии, намъ-же владику на многая лѣта*“. Слѣдъ тая година титлата му се измѣнила и започенали да го величаятъ само: „'Τοῦ Πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλήτου Μητροπολίτου τῆς 'Αγιωτάτης Μητροπόλεως Στρωμνίτσης Ὑπερτίμου καὶ Εξάρχου ἄνω Μακεδονίας, ὑμῶν δὲ πατρὸς καὶ ποιμενάρχου πολλὰ τά ἔτη“ = *Високоирѣосвященному и Богопроизведенному митрополиту святѣйшия митрополии Струмницкия всечестнѣйшему и Екзарху Горния Мекедонии, намъ же отцу и иастироначалнику на многая лѣта.*

Има ли синодално постановление за измѣ-

нение титлата на Струмницкия митрополитъ, незнаемъ; за положително знаемъ обаче, че на 1-ий януарий 1888 година, при първо литургисвание на настоящия Струмницки митрополитъ се е споменжла пакъ старата титла *всечестнѣйший и Екзархъ на българска Македония* съ исхвърляние само на „Τιβεριουπόλεως Μητροπόλεως = *Тивериополска митрополия*. Отпослѣ е влѣзла въ употрѣбление пакъ измѣнената титла *всечестнѣйший и Екзархъ на Горня Македония*=Ὑπέρτιμος καὶ Ἔξαρχος ἄνω Μακεδονίας.

При всичко че въ книгата на Рали и Потли „*Синтагма Канонъ*“ е помѣстена титлата на Пелагонийскитѣ (Битолскитѣ) митрополити само Πελαγωνείας Ὑπέρτειμος καὶ Ἔξαρχος ἄνω Μακεδονίας=*Пелагонийский всечестнѣйший и Екзархъ на Горня Македония*, ний имами свѣдѣния че митрополититѣ на тая епархия се е величаялъ: Ὑπέρτιμος καὶ Ἔξαρχος πάσης Βουλγαρικῆς Μακεδονίας=*всечестнѣйший Екзархъ на всичка българска Македония* приблизително до 1833 година, а споредъ други источникъ и още по-кжсно. До 1832 година е билъ Пелагонийский митрополитъ бивший Константинополский Патриархъ Григорий VI-й. Неговъ преемникъ на тая епархия е билъ Герасимъ Критянина, който по-отпослѣ билъ назначенъ за митрополитъ на Одринската епархия, а отъ тамъ за митрополитъ на Халкидонската. Тоя именно Герасимъ е който, като много прѣдвидливъ, щомъ станалъ Пелагонийски митрополитъ, помолилъ официално Патриаршиата да вдигне старата му титлата Βουλγαρικῆς.

И така съ единъ патриаршески актъ се замѣнила титлата *всея болгарския Македонии* съ *πάσης ἄνω Μακεδονίας=всея горния Македонии.*

При всичко че билъ издаденъ патриаршески актъ за замѣнение въ титлата на Пелагонийскитѣ митрополити *всея Болгарския Македонии* съ *всея горния Македонии*, пакъ отъ врѣме на врѣме първата титла се е употрѣблявала, до дѣто да се назначи за Пелагонийски митрополитъ Венедиктъ, т. е. до прѣди 30 години.

* * *

Тъй или инакъ, но неотдавнашнитѣ титли на нѣкои гръцки владици въ Македония сѫ най-краснорѣчиво доказателство за безосновностьта на сѫжденията на ония Гърци и Сърби, които безсмисленно твърдятъ, разни безсмислици. Историята на самата гръцка патриаршия, историята на нѣколко митрополитски престоли въ Македония доказватъ, че вселенскитѣ патриарси не сѫ испускали отъ прѣдъ видъ, че трѣбва да даватъ и историческа подкладка за значение на митрополитскитѣ титули, че сѫ имали по нѣкогашъ въ съображение и народностьта на населението въ епархиитѣ, които сѫ били подъ вѣдомството имъ. Но това е било додѣто у Българитѣ въ тия епархии не е сѫществувало национално самосъзнание. Веднѫшь появено това самосъзнание, и патриаршията прави распорѣждание да се забравятъ титлитѣ, които сѫ напомнювали че въ Македония има и Българи че и по гра-

ницата на Епиръ и Тесалия, ако ся търси, може да се намѣри българския елементъ. Ний още веднѫшь задавами кому слѣдва въпроса: защо патриаршиата е измѣнила титулитѣ на нѣкои македонски владици? Каква нужда, какви канонически причини сѫ я подбудили да направи това?

Отъ друга страна, нека ония лица, които намѣрватъ че българский елиментъ въ Македония е сърбски, се запознаятъ съ неотдавнашнитѣ титули на горѣспоменѫтитѣ гърцки владици въ Македония, като неиспущатъ отъ прѣдъ видъ, че въ времето, когато сѫ сѫществували тия титули, между Сърби и Българи нѣмаше никакъвъ споръ за народностьта на християнитѣ въ Македония.

* * *

По причина че се отвори дума за сърбскитѣ претенции надъ македонското население ний ще приведемъ тука една официална телеграмма отъ Битолския валия до Великия везиръ съ дата 6/18 май 1888 година, напечатана въ Цариградския вѣстникъ La Turquie отъ сѫщата година и сѫщия мѣсецъ: Ето телеграммата: „Вѣстникъ „La Correspondence de l'Est“, който излазя въ Виена, казва валията, обнародвалъ въ вечерното свое издание отъ 5-й май едно писмо отъ Солунъ съ дата 29 априлия (1888). Въ това писмо е казано, че въ околноститѣ на Флорина (Леринъ), Прѣспика и Баковика е имало едно кърваво сблъсква-

ние между мюсюлманитѣ, гърцитѣ и сърбитѣ, че на 29 априлия е била пратена войска отъ Солунъ за да потуши движението и да запази Битоля, и че една часть отъ възстанницитѣ тръгнала отъ Леринъ съ цѣль да нападне Битоля. Съ грижитѣ на Негово И. В. Султана, тишината царува вскжде по вилаета. Не е имало, въ всичкото пространство на вилаета, не само спрѣчкване и сблъскване, но нето единъ случай отъ разбойничество. Въ *Битолския вилаетъ Сърби нѣма*, нето пъкъ тоя вилаетъ се намѣрва на сърбската граница. Мѣстности съ название Прѣспника и Баковика, епоменувани въ казаното писмо като центръ на движението, не сжществуватъ. Слѣдователно, всичкитѣ тия извѣстия отъ Солунъ сж лъжливи".

Не считами за излишно да забѣлѣжимъ, че отъ Битолския вилаетъ правятъ часть и цѣлия Дебърски санджакъ съ Тетовската околия.

Трѣбва ли да напомнювами твърдѣ добрѣ извѣстното пжтувание на Пукевиля по Гърция и южна Македония, напечатано въ Парижъ въ 1825 година, когато въ Българския народъ самосъзнание отсжтствуваше, когато българска интеллигенция и национални въпроси между Гърци, Сърби и Българи не сжществуваха? Като достигналъ до Костурското езоро, Пукевиль пише: „До тамъ азъ пжтувахъ като въ позната страна, защото можехъ да говоря съ хората и да се сношавамъ съ тѣхъ, но тукъ сцѣната се измѣни. Азъ влѣзохъ въ *прѣдѣла на българитѣ* и трѣбваше да употрѣбявамъ нѣколкото славян-

Ний ще приведемъ тука имената на ония копановски села, които поддържатъ сами, безъ никакви сюбсидии, училищата и учителитѣ си: Кумановско: Винци, Сопотъ, Кукушени, Живине, Чолапекъ, Св. Петка, Бояновци, Старо-Нагоричани; Скопско: Мирковци и Панени; Тетовско: Челопеки, Стенче, Теарци, Зубовци, Врутокъ, Блаце, Померани; Паланско: Ранковци, Радибушъ, Петралица; Коченско: Блатецъ, Ваница, Зърновци. Соколарци, Спанчево, Търкане, Оризари, Липецъ, Драгобраца. Лаки; Кратовско: Злетово, Онило, Древени, Лесново, Строамунци. Щипъ: 4 училища мжжки, 2 женски, 12 учители и 2 учителки общински. Не можемъ да прѣдполагаме че всичко това е било неизвѣстно на г. Драганова. И ако не му е било извѣстно, защо пише съ такъва увѣренность за работи, които не е знаялъ положително?

По-долѣ Г. Драгановъ казва: „Барзаки не только не нуждаются въ экзархiйскихъ субсидiяхъ, но и *подозрительно*, и также и съ недовѣрiемъ отнасятся къ присылаемымъ экзархатомъ учителямъ, начальникамъ общинъ и посрѣдникамъ съ ними въ Македонiи; единъ же Охридянецъ А. Кецкаровъ, получившiй свое образованiе въ болгарской Солунской екзархiйской гимназiи, сообщилъ намъ странную и поразительную для меня, но интересную новость: ето его съотечественники бугаре въ Охридскомъ окружiи и не принимаютъ никогда никакихъ екзархiйскихъ аташе и протеже въ качествѣ учелей“. Това е още по-невѣрно съобщено отъ Г.

Драганова. И могатъ ли ученици да знаятъ що вършатъ общинитѣ? Може ли человѣкъ да повѣрва на ученическитѣ свѣдѣния при изучвание една страна? А г. Драгановъ черпи отъ ученицитѣ най-главнитѣ си познания за Македония. Това исповѣдва той самъ. За да опровергаемъ теорията на Г на Драганова за Охридския окржгъ, ще кажемъ, че екзархията всѣкога е имала въ Охридъ и околностьта му свои прѣдставители, изисквани и избирани отъ сжщото население. Отъ тия намѣстници ще споменемъ за митрополита Натанаила и протоиерея Христьо Маленковъ, който и до сега е намѣстникъ на Екзархийския митрополитъ въ Охридъ. Както Охридската, така и всичкитѣ общини въ Охридско всѣкога сж се относили до Екзархията за училищни пособия, но Екзархията, споредъ силитѣ си, е удовлетворявала желанията само на ония общини, които дѣйствително не сж имали срѣдства да поддържатъ училищата си. Въ настоящето време Екзархията поддържа учители въ слѣджющитѣ градове и села въ Охридския окржгъ: въ Охридъ 4 учители; въ с. Вещани 1 учитель, въ Велгощи 1 учитель, въ Преторъ 1 учитель, въ Струга 1 учитель и една учителка, въ Рѣсенъ 1 учитель и една учителка, въ Янковецъ 1 учителка, въ с. Круше 1 учитель, въ Любоино 1 учитель.

Едно отъ двѣтѣ, или трѣбва да е введенъ въ заблуждение самъ Г. Драгаровъ, — или-же пъкъ той иска да ввожда хората въ заблуждение. Г-нъ А. Кецкаровъ е днесь екзархийски

вземано въ внимание, завѣщанитѣ вещи да с
вематъ отъ наслѣдницитѣ и да се предаватъ п
принадлежность, посрѣдствомъ духовнитѣ тур
ски сѫдилища и слѣдъ изслушвание свидѣтел
Българи . . . . ."

* * *

Господинъ П. Д. Драгановъ бѣше помѣстил
въ „*Извѣстія С.-Петербургскаго Славянскаг
Благотворительнаго Общества*" единъ редъ ста
тии за Македония, въ които имаше важни не
точности и преиначения. Азъ пратихъ до редак
тора Г. В. Ламански нѣколко забѣлѣжки върху
тия статии, но тѣ неможаха да се помѣстатъ
защото Редактора на „*Извѣстията*" се промѣни
па и вѣстника взе повечето политическо от
колкото научно направление. Ето забѣлѣжкитѣ
испратени г-ну Ламанскому:

Въ No. 6—7 Юний и Юлий, 1888 г. на „*Извѣ
стия С.-Петербургскаго Славянскаго Благотвори
телънаго Общества*" прочетохъ статията на Г н
П. Д. Драганова „Етнографическій очеркъ Сла
вянской части Македоніи", върху която ще ми по
волите да направя нѣкои интересни бѣлѣжки
попълнения. Вѣрвамъ, че ще ме изслушате тъ
както изслушахте и нѣколцина още по сѫщи
споренъ за мнозина въпросъ. На страница 32
Г-нъ Драгановъ пише „что у Копановцевъ, в
противность ученолюбивымъ Барзакамъ, почт
совершенно отсутствуютъ общинныя школи,
всѣ почти болгарскія училища содержатся срѣд
ствами, отпускаемыми болгарскимъ священным
Екзархатомъ изъ Константинополя". Това е мно
го невѣрно. Българската Екзархия е заиоченала

да дава училищно пособие на нѣкои бѣдни Македонски общини слѣдъ послѣдната русско турска война, т. е отъ 1880 година насамъ, а български училища въ Скопие, Куманово, Кратово, Тетово, Криворѣчна-Паланка, Враня и по много още села е имало училища отъ много години по-напрѣдъ Българското училище въ Враня прѣди русско-турската война е било едно отъ най-добрѣ нареденитѣ училища; тамъ главенъ учитель е билъ, въ продължение на много години, Никола Шишеджиевъ. То сега несѫществува, разбира се. Ние можемъ да укажемъ Г ну Драганову и кое училище въ коя година е отворено и кои учители, поддържани отъ общината, сѫ учителствували до настоящето време въ горѣказанитѣ копановски градове, за които той казва' че ,,бугарско" чувство несѫществувало и училищата имъ се поддържали отъ Цариградъ. Не само българскитѣ общини отъ казанитѣ градове и много отъ околнитѣ тѣмъ села си сѫ поддържали отначало училищата, но и до днесь всичкитѣ първоначални училища въ всичкитѣ казани градове и села се поддържатъ отъ общинитѣ. Българската Екзархия отпуща пособия почти само на класснитѣ училища; първоначалнитѣ училища сѫ общински. Въ Скопие, напримѣръ, има 7 първоначални училища съ 8 учители и 2 учителки, поддържани отъ общината. Въ Тетово: 2 учители и 1 учителка, поддържани отъ общината, въ Криворѣчна-Паланка: 2 учители отъ общината, една учителка отъ Екзархията; въ Кратово: 2 общински учители: въ Кочани: 2 учители и една учителка отъ общината.

учитель въ Охридъ и получава заплата отъ Екзархията. Азъ получихъ отъ него писмо, въ което ми явява, че той никога не съобщавалъ г. Драганову такива неистински свѣдѣния.

На сжщата 320 страница г-нъ Драгановъ казва, че училищата въобще въ Косовския вилаетъ – български, грьцки, сърбски, католически, еврейски — сж възникнали не на органически начала, а искуственно. А отъ каква народность училища щѣхж да бждатъ неискуственни? . . . За училищата отвждъ Шаръ азъ нѣма да оборвамъ г на Драганова, ще ми позволи да му кажа двѣ думи само за училищата въ Скопския санджакъ, дѣто населението е българско, учило се е и учи се български. Въ скопския санджакъ, тъй както и по цѣла Македония, българскитѣ училища сж възникнали тъй естественно, на сжква-же органическа почва, на каквато сж възникнали и училищата въ Търново, Пловдивъ, София и пр. Въ градоветѣ Скопие, Кратово, Враня, Щипъ и пр. сж се отворили български училища прѣди още да сжществува на свѣта Българска Екзархия, прѣди още да се породятъ неспоразумения между Сърби и Българи, тия училища сж се отворили отъ сжщето мѣстно население прѣди много години, слѣдователно твърдѣ естественно сж възникнали.

Стр. 319. Както г-нъ Драгановъ тъй и г. Сретковичъ често и гладно цетиратъ името на г. Групчева. Вѣроятно, че и едина и другия не знаятъ г Групчева. Той до 1883 г. си живѣеше въ Охридъ, и странство не знаеше що значи;

раганова. И могатъ ли ученици да знаятъ що рпатъ общинитѣ? Може ли человѣкъ да пора на ученическитѣ свѣдѣния при изучвание а страна? А г. Драгановъ черпи отъ ученитѣ най-главнитѣ си познания за Македония. ва исповѣдва той самъ. За да опровергаемъ рията на Г на Драганова за Охридския окгъ, ще кажемъ, че екзархията всѣкога е ала въ Охридъ и околностьта му свои прѣдвители, изисквани и избирани отъ сѫщото еление. Отъ тия намѣстници ще споменемъ митрополита Натанаила и протоиерея Хрис Маленковъ, който и до сега е намѣстникъ Екзархийския митрополитъ въ Охридъ. Как Охридската, така и всичкитѣ общини въ Одско всѣкога сѫ се относили до Екзархията училищни пособия, но Екзархията, споредъ итѣ си, е удовлетворявала желанията само ония общини, които дѣйствително не сѫ или срѣдства да поддържатъ училищата си. настоящето време Екзархията поддържа угели въ слѣдющитѣ градове и села въ Охрид ия окржгъ: въ Охридъ 4 учители; въ с. Вени 1 учитель, въ Велгощи 1 учитель, въ еторъ 1 учитель, въ Струга 1 учитель и една ителка, въ Рѣсенъ 1 учитель и една учител, въ Янковецъ 1 учителка, въ с. Круше 1 итель, въ Любоино 1 учитель.

Едно отъ двѣтѣ, или трѣбва да е введенъ заблуждение самъ Г. Драгаровъ, — или-же къ той иска да ввожда хората въ заблуждее. Г-нъ А. Кецкаровъ е днесь екзархийски

учитель въ Охридъ и получава заплата отъ Екзархията. Азъ получихъ отъ него писмо, въ което ми явява, че той никога не съобщавалъ г. Драганову такива неистински свѣдѣния.

На сѫщата 320 страница г-нъ Драгановъ казва, че училищата въобще въ Косовския вилаетъ – български, грѫцки, сърбски, католически, еврейски — сѫ възникнали не на органически начала, а искуственно. А отъ каква народность училища щѣхѫ да бѫдатъ неискуственни? . . . За училищата отвѫдъ Шаръ азъ нѣма да оборвамъ г-на Драганова, ще ми позволи да му кажа двѣ думи само за училищата въ Скопския санджакъ, дѣто населението е българско, учило се е и учи се български. Въ скопския санджакъ, тъй както и по цѣла Македония, българскитѣ училища сѫ възникнали тъй естественно, на такъва-же органическа почва, на каквато сѫ възникнали и училищата въ Търново, Пловдивъ, София и пр. Въ градоветѣ Скопие, Кратово, Враня, Щипъ и пр. сѫ се отворили български училища прѣди още да сѫществува на свѣта Българска Екзархия, прѣди още да се породятъ неспоразумения между Сърби и Българи, тия училища сѫ се отворили отъ сѫщето мѣстно население прѣди много години, слѣдователно твърдѣ естественно сѫ възникнали.

Стр. 319. Както г-нъ Драгановъ тъй и г. Сретковичъ често и гладно цетиратъ името на г. Групчева. Вѣроятно, че и едина и другия не знаятъ г Групчева. Той до 1883 г. си живѣеше въ Охридъ, и странство не знаеше що значи;

вятъ нѣщо сърбскитѣ пропаганди, то е имечно че увеличаватъ враждата и негодованието на Македонцитѣ къмъ братския сърбски народъ, за което не може освѣнъ да се съжалява. Сърбската пропаганда дѣйствува въ съглашение съ гърцкитѣ владици и силлогоси, които понѣгдѣ поддържатъ сърбизма между Македонцитѣ.

При всичко това, трудно е да се каже, че сърбската идея ще добие нѣкаква почва между българския елементъ въ Македония. Другаря на г. Групчева, г. Евровъ се относя до Екзархията и иска учителско мѣсто въ Македония, като забѣлѣжи, че му се е додѣяло вече да служи на хитрата сърбска идея: „Македонцитѣ съставляватъ особенъ исторически народъ". Въ настоящето време бѣдния Евровъ, боленъ, окаянно прѣкарва днитѣ си въ родното си мѣсто Струга. Г-нъ Групчевъ тоже се относя́ лично до Екзархията нѣколко пѫти за да иска да се настани племянника му Н. Групчевъ на нѣкаква работа подъ вѣдомството на Екзархита.

Стр. 318. Г-нъ Драгановъ пише, че Т. В. Пр. Охридский Синесий и Скопский Теодосий вземали участие въ св. български Синодъ, който засѣдава въ Орта-коьй, резиденцията на българския Екзархъ, и въ годината или въ двѣтѣ годинъ веднѫшъ пращали пастирскитѣ си окрѫжни на паството въ епархиитѣ си. Г-нъ Драгановъ и тука има грѣшка. Въ Орта-кьой не засѣдава никакъвъ български Синодъ, слѣдователно и казанитѣ двоица български митрополити не могатъ да вематъ участие въ него. Св. бъл-

гарски Синодъ засѣдава периодически въ София, а не въ Цариградъ. Т. В. Прѣосвещенства Охридский Синесий и Скопский Теодосий не пращатъ своитѣ окрѫжни послания въ годината или въ двѣтѣ години веднѫжъ, а редовно, и всѣкога управляватъ епархиитѣ си отъ Цариградъ чрѣзъ особни свои намѣстници.

Стр. 316. Дълженъ съмъ да кажа, противъ утвърдението на Г-на Драганова, че настоящия Скопский митрополитъ, В. Прѣосвященний Теодосий, не се е училъ въ Бѣлоградска духовна семинария, а въ Сѣрската гърцка гимназия.

Азъ първъ пѫть слушамъ, освѣнъ това, че въ Скопския Санджакъ имало Сърби, които мечтаяли възстановението на Ипекската патриаршия. Подобна идея сѫществува между нѣкои интеллигентни хора въ сѫщата Сърбия, а никакъ не въ Скопския Санджакъ. Нека ни каже Г-нъ Драгановъ, кой му е изражавалъ въ Скопия надѣжда за възстановение Ипекската патриаршия? Ний можемъ да увѣримъ Г-на Драганова, че подобно нѣщо не сѫществува.

Стр. 312. Ний сми съвършенно съгласни съ Г-на Драганова, че въ градоветѣ: Призрѣнъ, Ипекъ, Новий Базаръ и пр. християнското население не е българско. Има обаче да направимъ една малка бѣлѣжка. Именно, че и отвѫдъ Шаръ, около Призрѣнъ и Дяково, има самъ-тамъ български села. По-нагорѣ не обаче. Въ всѣкой случай, грамадното болшинство не е българско.

Стр. 314. Господинъ Драгановъ казва, че

вятъ нѣщо сърбскитѣ пропаганди, то е имечно че увеличаватъ враждата и негодованието на Македонцитѣ къмъ братския сърбски народъ, за което не може освѣнъ да се съжалява. Сърбската пропаганда дѣйствува въ съглашение съ гърцкитѣ владици и силлогоси, които понѣгдѣ поддържатъ сърбизма между Македонцитѣ.

При всичко това, трудно е да се каже, че сърбската идея ще добие нѣкаква почва между българския елементъ въ Македония. Другаря на г. Групчева, г. Евровъ се относя до Екзархията и иска учителско мѣсто въ Македония, като забѣлѣжи, че му се е додѣяло вече да служи на хитрата сърбска идея: „Македонцитѣ съставляватъ особенъ исторически народъ“. Въ настоящето време бѣдния Евровъ, боленъ, окаянно прѣкарва днитѣ си въ родното си мѣсто Струга. Г-нъ Групчевъ тоже се относя лично до Екзархията нѣколко пѫти за да иска да се настани племянника му Н. Групчевъ на нѣкаква работа подъ вѣдомството на Екзархита.

Стр. 318. Г-нъ Драгановъ пише, че Т. В. Пр. Охридский Синесий и Скопский Теодосий вземали участие въ св. български Синодъ, който засѣдава въ Орта-коьй, резиденцията на българския Екзархъ, и въ годината или въ двѣтѣ годинъ веднѫшъ пращали пастирскитѣ си окрѫжни на паството въ епархиитѣ си. Г-нъ Драгановъ и тука има грѣшка. Въ Орта-кьой не засѣдава никакъвъ български Синодъ, слѣдователно и казанитѣ двоица български митрополити не могатъ да вэематъ участие въ него. Св. бъл-

Пòдрипна, пóдскокна Мúро Мирошàнче
Прúнеси, дòнеси шúшето рàкия,
Обата дó двата да го испúеме
Тàтко ти, мàйка ти шúшенцето прáзно.
Пóдрипна, пòдскокна Мúро Мирошáнче,
Прúнеси, дóнеси кошнùчето съ грóзѣ
Обата дó двата да го иззóбаме, —
Тáтко ти, мàйка ти кошничето прàзно.

Отъ Тетово.

(Пѣяни отъ Мария Сейова)

Чúво е óнуй мóме убàво,
Що рàно рани на вода
С двèте стòмни зèмяни,
Край зèлените лúвади
Под вúсоките тóполи,
Под тóполите чáдъри,
Под чáдъри тéрзии.
Дéвойче вéли гóвори:
„Тéрзии, мóре гéдии,
Да ми скрóите кюрдия,
Без éндезе да я мéрите . . . . .
. . . .“

Зáвила се бéла лóза вúнова
Оком грáда Бýдима, —
У Бýдима éдно лóзе шúроко,
У лóзето éдно дърво бáдемо,
Под дървото éдна чéшма шáрена,
На чéшмата èдна плóча мéрмера,
На плóчата éдна чаша бúлюра,

езика на Капановцитѣ *члена* не сѫществу-
. Това показва, че той има много малко по-
тие за тоя езикъ. Ний можемъ да приведемъ
лкото желаете факти въ доказателство, че чле-
сѫществува въ езика на Капановци тъй
кто сѫществува той и по цѣла Македония.
ѣдующитѣ пѣсни сѫ пѣяни отъ мома Стана
ювова, отъ село Осинчани, 4 часа растояние
ь г. Скопия:

Пу́кнале, ма́йке, тре́снале!
Не мо́жем в'Ско́пье да и́дам
Отъ пусти*те* сараче;
Църве́но ми *ре*менче давава . . . . .
Да избе́лам ле-ле бе́ло ли́це,
Да натегнам ле-ле гайта́н ве́ги,
Битолча́ни ле-ле да насме́ям,
Све небо ле ле да отключам,
Да отже́нам ле-ле бекя́ри*те*,
Да изва́дам ле ле ро́йно ви́но,
Да е ми́рна ле-ле све ра́я*та*.

Не пий, Не́до, ро́йно ви́но,
От ви́но*то* гла́ва бо́ли. —
Не ме бо́ли от ви́но*то*
Тук ме бо́ли от я́дове,
От я́дове Стоя́нови,
Дека си е кѫсканджи́я,
На пушки*те* нишанлия,
На мо́ми*те* ясакчи́я,
На ко́ни*те* бинеджи́я.

Подрипна, подскокна Миро Мирошáче
Прѝнеси, дòнеси шѝшето рáкия,
Обáче до двáте да го испѝеме
Тѝкво ти, мáйка ти шишенцето прáзно.
Подрипна, подскокна Миро Мирошáче,
Прѝнеси, дòнеси копанѝчето съ грóзѣ
Обáче до двáте да го изóбаме, —
Тѝкво ти, мáйка ти копанѝчето прáзно.

Отъ Тетово.

(Пише отъ Мария Сейкова)

Чѝво е òнуй мòме убáво,
Що рàно рани на вода
С двèте стòмни зèмени,
Край зèлените лѝвади
Под вѝсоките тòполи,
Под тòполите чàдъри,
Под чàдъри тèрзии.
Дèвойче вèли гòвори:
„Тèрзии, мòре гèдии,
Да ми скрòите кюрдия,
Без èндезе да я мèрите . . . . .
. . . ."

Зáвила се бèла лòза вѝнова
Оком грáда Бýдима, —
У Бýдима èдно лòзе шѝроко,
У *лòзето* èдно дърво бáдемо,
Под дървото èдна чèшма шáрена,
На чèшмата èдна плòча мèрмера,
На плòчата èдна чаша бѝлюра,

У ча́шата ро́йно вино цървено,
У ви́ното е́дна грудка шеке́рна.
Как се то́пи о́ной груда ше́керна,
Так се то́пи мо́е сърдце за́ нѐго.

Ви́до, Ви́до църно́ко,
Ви́но ли са тво́йте о́чи,
Да́ ли люта бе́ла ра́кия?
Еднаж ме́не по́гледуеш,
Те́жко ме́не о́пивуеш,
За́ не́деля пи́ян о́дам,
Две не́дели сма́ен се́дам,
Три не́дели о́ленъ ле́гам
Бо́лен ле́гам у со́бата,
У со́бата ша́рен ко́вчег.
У ко́вчегот бе́ла кни́га,
На кни́гата на́писано:
Кой се люба, да се зѐме!

Отъ Команово.

(Пѣяни отъ П. Трандафиловъ).

Ва́рай ма́йкье, ста́ра ма̀йкье,
Що си би́ло мо́ри къскънджи́ка,
Къскънджи́ка ста̀ра ма̀йкье
Къскънджи́ка, мо́ри айнаджи́ка! —
Покара́й си, Димитри́йо,
Пока́рай си, си́нко, неве́стата
Да не йоди, Димитри́йо,
Да не йоди, си́нко, на че́шмата,
На че́шмата, Димитри́йо,
На че́шмата си́нко, варо́сана,

Варо́сана, Димитри́йо,
Варо́сана, синко, тельо́сана,
Със глава*та*, Димитри́йо,
Със глава*та*, си́нко, наре́дена,
Със ко́си*те*, Димитри́йо,
Със ко́си*те*, си́нко, наче́шляни,
Със ве́ги*те*, Димитри́йо,
Със ве́ги*те*, си́нко, вегьо́сани,
Със ли́це*то*, Димитри́йо,
Със ли́це*то*, си́нко, набе́лено!
Кът се вра̀кя, Димитри́йо,
Кът се вра̀кя, си́нко, отъ че́шма*та*,
Дро́бни ки́тке, Димитри́йо,
Дро́бни ки́тке, си́нко, расфърляни . .
. . . .

Ни́кола, море Ни́кола,
Не́карай мла́да не́веста,
Не́карай мла̀да невеста,
Малко ли ти до́нела,
Шяре́на ку́чка със ку́тре,
И ку́тре*то* е шя́рено,
Шя́рена кра́ва със те́ле,
И те́ле*то* е шярено.

Това е нарѣчието на Капановцитѣ, т. е. на Българетѣ отъ Скопско, Тетовско, Кума-новско, Кратовско и Паланско. Ще ни се по-зволи да кажемъ, че Г. Драгановъ не е по-жилъ достатъчно трудъ и безпристрастие при изучвание живота и езика на Капановцитѣ.

Стр. 315. И въ книгата „*Огльдало*“ на Т

близо до сърбския г-нъ Гопчевичъ привожда това именно, че ужъ сѫществителнитѣ имена въ своитѣ падежни склонения въ българския езикъ се не измѣнявали, а въ сърбското и македонското нарѣчия се измѣнявали, слѣдователно македонското нарѣчие правило часть отъ сърбското. Ще ни позволи почтенния нашъ опонентъ да му кажемъ, че той много малко понятие трѣбва да има както за българския езикъ, тъй и за македонското нарѣчие. Сѫществителнитѣ имена въобще въ българския езикъ, включително и македонското нарѣчие, се измѣняватъ въ окончанията си при падежнитѣ склонения. Примѣръ: имин. человѣкъ, винит. человѣка, дат. человѣку, зват. человѣче; имен. стрина, винит. стринѫ, дат. стрини, зват. стрино. Имената отъ срѣдния родъ се измѣняватъ само въ множествено число. Това сѫщето е и въ македонското нарѣчие. Ето ви примѣри отъ сѫщия сборникъ на сърбофила Ястребова:

Бодни *каня* на *пазара*
Купи риба и ягули . . .
Сива, сива гулабица!
До кѫдѣ си долетала?
—До нашего *господина* . . . (стр. 30).

Второто доказателство на г на Гопчевича, че македонското нарѣчие е по-близо до сърбското състои въ това, че ужъ въ македонския говоръ, както въ сърбския, не се употрѣблявалъ члена. Азъ незнамъ дали се нуждае това мнѣние отъ опровержение, защото достатъчно

звания ще намѣрите много и всядѣ. Но това не значи, че населението въ южна България не се нарича по между си българско, а Скобарско. Загорско, Горско, Романийско, както не значи, че македонското население се нарича помежду си не българско, а Миацко, Барзацко и пр. Можете да заобиколите Македония отъ единя край до другия, безъ да чуете Македонскитѣ мѣстни плѣменни названия. Други е въпроса, ако вий сте тръгнали да събирате свѣдѣния за тия именно названия и питате всѣкого за тѣхъ. Ако просто и прямо попитате Македонеца какъвъ е, той никога не ще ви отговори, че е бързакъ, миякъ и пр., а ще ви каже, че е Българинъ или Бугаринъ.

Въ заключение ще кажа, че г-нъ Драгановъ дава интересни свѣдѣния за Македония, но не съ подобающата откровенность, искренность и точность.

* * *

Обърщами се къмъ ония отъ доказателствата на г-на Гопчевича, които той черпи изъ езика и обичаитѣ на Македонцитѣ и привожда като доказателство че Македонското Славянско население не е българско, а сърбско [1]). Първото доказателство, че Македонския езикъ е по-

1) Гледай Д-ръ Петермановия географически журналъ 35 Ванд, 1889. Ш, дѣто Г. Гопчевичъ е напечаталъ статия подъ заглавие: „Die eth negraphischen verhältnisse makedonian und Altserbien.

близо до сърбския г-нъ Гопчевичъ привожда това именно, че ужъ сжществителнитѣ имена въ своитѣ падежни склонения въ българския езикъ се не измѣнявали, а въ сърбското и македонското нарѣчия се измѣнявали, слѣдователно македонското нарѣчие правило часть отъ сърбското. Ще ни позволи почтенния нашъ опонентъ да му кажемъ, че той много малко понятие трѣбва да има както за българския езикъ, тъй и за македонското нарѣчие. Сжществителнитѣ имена въобще въ българския езикъ, включително и македонското нарѣчие, се измѣняватъ въ окончанията си при падежнитѣ склонения. Примѣръ: имин. человѣкъ, винит. человѣка, дат. человѣку, зват. человѣче; имен. стрина, винит. стринж, дат. стрини, зват. стрино. Имената отъ срѣдния родъ се измѣняватъ само въ множествено число. Това сжщето е и въ македонското нарѣчие. Ето ви примѣри отъ сжщия сборникъ на сърбофила Ястребова:

Бодни *каня* на *пазара*
Купи риба и ягули . . .
Сива, сива гулабица!
До кждѣ си долетала?
—До нашего *господина* . . . (стр. 30).

Второто доказателство на г на Гопчевича, че македонското нарѣчие е по-близо до сърбското състои въ това, че ужъ въ македонския говоръ, както въ сърбския, не се употрѣблявалъ члена. Азъ незнамъ дали се нуждае това мнѣние отъ опровержение защото достатъчно

Ето примѣри и отъ македонския сборникъ на Миладинови: стр. 236: *минахме*, *фанахме*, *вржзахме*. *скинахме*, *юзехме*, *строшихме*; стр. 265: *пойдиме*; стр. 271: *обидиме*, *видиме*; стр. 397: *піеме*; стр. 424: *познаиме* и пр. и пр. и пр.

Ето примѣри изъ сборника второ издание на Ястребова: стр. 57: *убодиме*; стр. 61: *изминеме*, *обидеме*; стр. 65: *обидеме*; стр. 513: *питаме*; стр. 514: *надеваме*, *останеме*, *идеме*, *молиме*, *сме*, *сакаме*, *видиме* и пр.

Г-нъ Гопчевичъ казва, че въ българскитѣ училища въ Македония се употреблявали за учениципѣ книги съ страници на двѣ раздѣлѣни: на лѣво съдържанието било на македонско нарѣчие. а на дѣсно сжщето съдържание преведено на български. Така щото ученицитѣ проумѣвали урока си на собствения си езикъ, и послѣ го учили, за учителя, и на български. Не е почтенно да се прибѣгва до такива измислици. Подобни книги не сж сжществували и не сжществуватъ. Ний призовавами г-на Гопчевича да ни каже дѣ е видѣлъ такъва книга, да ни съобщи нейното заглавие, нейния авторъ годината, града и печатницата, дѣто е печатана тя.

*
* *

Като доказателство че македонскитѣ славяни принадлежжтъ на сърбската народность, както г. Гопчевичъ, тъй и г. Ястребовъ привождатъ и това, че въ Македония се праздну

стр. 414—пѣсенъ 387 и пр. и пр. и пр. Личното мѣстоимение *я* се употреблява като исключение въ македонския говоръ, но то е много по-распространено въ езика на сѣвернитѣ българи.

Друго едно доказателство на Г на Гопчевича че македонското нарѣчие било сърбско е и това, че българския *юсъ* не съществувалъ ужъ въ македонското нарѣчие, тъй както не съществува и въ сърбския езикъ. Това показва незнанието на Г-на Гопчевича македонското нарѣчие. Отъ много години съществуватъ сериозни изслѣдвания по тоя въпросъ, и не простително е отъ научна точка зрѣние да ги не знае Г-нъ Гопчевичъ когато се е наелъ да пише за македонското нарѣчие. Доказателства че въ македонското нарѣчие съществува *юса* сж изслѣдванията на ученитѣ специалисти: Григоровичъ, Сирку, Качановски, Верковичъ, па нека прибавимъ и самия Ястребовъ.

Мнѣнието на Г. Гопчевича, че въ глаголитѣ първо лице множественно число македонцитѣ употрѣблявали, както и сърбитѣ, *мо*, а българитѣ *ми*, е тоже погрѣшно. Употреблението въ македонското нарѣчие *мо* е като исключение въ нѣкои погранични на сърбитѣ мѣста, а общо употребителното е *хме* (*хми*) или *фме* (*фми*): *пойдофме*, *рекофме*. Ето примѣри отъ македонския сборникъ на Верковича: стр. 217: *милуваме*, *драгуваме*; стр. 240: *терахме*, *зехме*, *нечахме*, *добихме*; стр. 245: *терахме*, *зехме*, *дошхме*, *идеме отиваме* и пр. и пр. и пр.

Ето примѣри и отъ македонския сборникъ на Миладинови: стр. 236: *минахме, фанахме, врѫзахме. скинахме, юзехме, строшихме*; стр. 265: *пойдиме*; стр. 271: *обидиме, видиме*; стр. 397: *піеме*; стр. 424: *познаиме* и пр. и пр. и пр.

Ето примѣри изъ сборника второ издание на Ястребова: стр. 57: *убодиме*; стр. 61: *изминеме, обидеме*; стр. 65: *обидеме*; стр. 513: *питаме*; стр. 514: *надеваме, остануеме, идеме, молиме, сме, сакаме, видиме* и пр.

Г-нъ Гопчевичъ казва, че въ българскитѣ училища въ Македония се употрѣблявали за учениците книги съ страници на двѣ раздѣлени: на лѣво съдържанието било на македонско нарѣчие. а на дѣсно сѫщето съдържание преведено на български. Така щото ученицитѣ проумѣвали урока си на собствения си езикъ, и послѣ го учили, за учителя, и на български. Не е почтенно да се прибѣгва до такива измислици. Подобни книги не сѫ сѫществували и не сѫществуватъ. Ний призовавами г-на Гопчевича да ни каже дѣ е видѣлъ такъва книга, да ни съобщи нейното заглавие, нейния авторъ годината, града и печатницата, дѣто е печатана тя.

* * *

Като доказателство че македонскитѣ славяни принадлежѫтъ на сърбската народность, както г. Гопчевичъ, тъй и г. Ястребовъ привождатъ и това, че въ Македония се праздну

У русситѣ, като оставями храмовитѣ, училищнитѣ и тѣмъ подобни общественни праздници къмъ „славата,“ се относятъ така наричанитѣ *кануны*, *богомолья* и *братчины*, които се отличаватъ обикновенно съ тридневно увеселение, въ време на което молитвоприложенията и славословията къмъ празднувания святия, покровитель на извѣстенъ родъ, семейство или село, се замѣняватъ съ пирщество и увеселение. (Гл. „Матеріалы по етнографіи русскаго населенія Архангелской губерніи“ Ефименко, въ „Извѣстія общества любителей естествознанія, антропологіи и етнографіи“ т. XXX). Още Горски и Новоструевъ сж указвали на извѣстни тропари и славословия, тождественни, споредъ самитѣ тия почтенни автори, на сърбскитѣ здравици въ време праздника на „славата“. (Описания рукописей Синодалной Библиотеки, отдѣлъ второй, 3, стр. 68).

Главната особенность на «славата» е пречупванието на хлѣба, което тоже не е чуждо на русския народенъ животъ. И до днесъ въ Костромската губерния расчупватъ хлѣба надъ главата на празднующия имения си день. (Гл. съчинението на профессора Сумцова: «Хлѣбъ въ обрядахъ и пѣсняхъ» стр. 127 и сравни статията на Миличевича стр. 130, който тоже разсказва, че у сърбитѣ въ Херцеговина хлѣба се расчупва надъ главата на празднующия домакинъ).

Всждѣ по България сжществуватъ всичкитѣ видове на занимающата ни *«слава»*. Блъга-

извѣстенъ святия, който се счита и покровитель на това семейство или община. Г-нъ Миличевичъ преброява слѣдующитѣ видове слова: 1) *Крсно име*, 2) *Слава*, 3) *Благъ день*, 4) *Свето*, 5) *Селска слава*, 6) *Еснавска* (еснафъ-день) *слава*, 7) *Църковна слава* и 8) *Школска слава.*

Уважаемитѣ мои оппоненти г-да Ястребовъ и Гопчевичъ, като сѫ турили за основа на народностьта на македонскитѣ славяни праздника „слава“ и не подозиратъ, бѣднитѣ, че тоя праздникъ не сѫществува само у сърбитѣ, но и у българитѣ, у гърцитѣ, у румѫнитѣ, у православнитѣ албанци, наконецъ и у русситѣ, съ една дума у всичкитѣ православни християни въ Европа. И мислимъ че това тѣ трѣбваше да знаятъ, ако искаха да не паднатъ въ заблуждение и фалшивость, отъ дѣто тѣ въ настоящето време напрасно постоянствуватъ да се защищаватъ. Г-нъ Ястребовъ си е позволилъ даже да се изрази въ прѣдисловието на новото издание на своитѣ „*Обычаи и пѣсни турецкихъ сербовъ*“, че дѣто и у когото и да сѫществува праздника „*Слава*“, то е доказателство че тамъ живѣятъ сърби. Тия господа до такъва степень сѫ се наелектризирали отъ идеята че „слава“ значи сърбство, щото не сѫ взели въ внимание даже и изслѣдванията на Караджича, тоя почтенъ и знаменитъ сърбски ученъ, който казва: „Бугари вси око Тимока славе Николь дан, и осимъ (освѣнъ) крсноча, колача, који се сијече као и у срби, сваки умијеси по један велики сомун, у који се метне по читав шаран.“

У руссит̀ѣ, като оставями храмовитѣ, училищнитѣ и тѣмъ подобни общественни празници къмъ „славата,“ се относятъ така наричанитѣ *кануны*, *богомолья* и *братчины*, които се отличаватъ обикновенно съ тридневно увеселение, въ време на което молитвоприложенията и славословията къмъ празднувания святия, покровитель на извѣстенъ родъ, семейство или село, се замѣняватъ съ пирщество и увеселение. (Гл. „Матеріалы по етнографіи русскаго населенія Архангелской губерніи“ Ефименко, въ „Извѣстія общества любителей естествознанія, антропологіи и етнографіи“ т. XXX). Още Горски и Новоструевъ сѫ указвали на извѣстни тропари и славословия, тождественни, споредъ самитѣ тия почтенни автори, на сърбскитѣ здравици въ време праздника на „славата“. (Описания рукописей Синодалной Библиотеки, отдѣлъ второй, 3, стр. 68).

Главната особенность на «славата» е пречупванието на хлѣба, което тоже не е чуждо на русския народенъ животъ. И до днесъ въ Костромската губерния расчупватъ хлѣба надъ главата на празднующия имения си день. (Гл. съчинението на профессора Сумцова: «Хлѣбъ въ обрядахъ и пѣсняхъ» стр. 127 и сравни статията па Миличевича стр. 130, който тоже разсказва, че у сърбитѣ въ Херцеговина хлѣба се расчупва надъ главата на празднующия домакинъ).

Всѫдѣ по България сѫществуватъ всичкитѣ видове на занимающата ни «*слава*». Бълга-

ритѣ и днесъ празднуватъ и *семейната*, и *селската*, и *еснафската*, и *училищната* слава. Това е и въ Плевненско, и въ Свищовско, и въ Русчукско, и въ Добруджанскитѣ села. Тоя праздникъ особно силно се държи въ Балканскитѣ гори, въ Габровскитѣ и Трѣвненскитѣ колиби и кошари. Тамъ домохазяина, който, по каквато и да било причина, нѣма специаленъ покровителъ, е заставлянъ да си избере такъвъ (сравни Миличевича стр. 97). Избирането стая по слѣджющия начинъ.—Туря се по срѣдата на стаята единъ столъ на горѣ съ краката, вързъ който налѣпяватъ по една запалена восчена свѣщъ, всѣкоя отъ които носи името на единъ святецъ. Наименованието или наречението на свѣщитѣ обикновенно се предоставлява на по-стария отъ присѫтствующитѣ, който извършва това обикновенно скрито отъ лицето, което се нуждае отъ св. покровителъ. Слѣдъ това призоватъ послѣдния да си избере една свѣщъ. Святията, на името на когото е била наречена взетата свѣщъ, стая покровитель на домохазяина, който и започева да слави и празднува деня му. Но това се случва много рѣдко, защото обикновенно селскитѣ български семейства иматъ свои наслѣдственни патрони, прѣходящи отъ родъ въ родъ отъ незапамятни времена. Родителитѣ на пишущия настоящитѣ редове, напримѣръ, имаха за семеенъ патронъ праздника „Введение Пресвятия Богородици“, на който праздникъ и ставаха славословията, жъртвитѣ и угощенията.

Селската слава е най много распространена въ България. Рѣдко ще срѣщнешъ въ България село, което да нѣма свой святия-покровитель, на деня на когото се колятъ цѣли добичета за курбани, стаятъ празденства и увеселения; никой отъ селянитѣ не смѣе въ тоя день да работи. Въ Калоферско, Чирпанско и въ всичкитѣ български села подъ самитѣ стѣни на Цариградъ, именно въ Четалджанскитѣ и Чорленскитѣ околности, селянитѣ дружно отиватъ и съсичатъ колата на онзи свой съсѣдъ или съселянинъ, който си позволи въ селския панаиренъ день да отиде да оре или да сѣче дърва. И обикновенно, когато едно село празднува своя покровителенъ праздникъ, хора отъ всичкитѣ околни села отиватъ да присѫтствуватъ, да поздравляватъ и да се веселятъ. И тия празденства обикновенно, както въ България тъй и въ Македония, се наричатъ *служби*. Така се наричатъ и въ Дебърския окрѫгъ, което г. Ястребовъ е умълчалъ.

Обрядовата страна на тоя праздникъ е сѫщи и у българитѣ както и у сърбитѣ, съ исключение на нѣкои частности, които, споредъ Г-на Ястребова, се срѣщатъ и въ Дебърския окрѫгъ. Отъ описанието на Г-на Ястребова (стр. 5) виждами, че единъ день преди празднувание славата, домакинката носи въ църква два хлѣба, които се наричатъ *питари*, които отпослѣ се раздаватъ на священника и на бѣднитѣ. Това сѫщето се срѣща и по много страни въ България, съ тая разлика само, че българската

домакинка носи петь питчета и самия хлѣбъ се нарича „петихлѣбъ".

Но не само българитѣ въ Македония празднуватъ, подъ название „*Служба*", славата. Тя се празднува и отъ гърци, власи и арнаути християни. Даже тия послѣднитѣ двѣ племена празднуватъ много често по двѣ слави въ годината, безъ да има да се съмнѣва нѣкой че тѣ сж сърби или българи. Най-послѣ ако отъ единъ или два обичая се заключваше народностьта на единъ народъ, тогава отъ каква народность трѣбваше да бждатъ русситѣ и французитѣ, у които тъй широко е распространена елката споредъ нова година?

*
* *

Като намѣрилъ, че научнитѣ изслѣдвания на Македония на Хана, Барта, Буе, Гризебехъ, Викеснелъ, Кузинери, Лаке, Ерби и Мекензи и пр. и пр. били невѣроятнѣйши глупости и безсмислици, Г-нъ Гопчевичъ се рѣшилъ да прѣдприеме едно пжтуване и да снабди образования свѣтъ съ съчинение, което той не притежава, именно съ една всестранна, специална книга за Македония. Забѣлѣжете че качеството на „невѣроятнѣйши глупости и безмислици" самъ Г-нъ Гопчевичъ дава на цитиранитѣ европейски учени; това сж думитѣ съ които се започева книгата му „Makedonien und Alt-Serbien". Какво забѣлѣжвами отпослѣ обаче? — Гледами че самъ Г-нъ Гопчевичъ е напълнилъ книгата си съ цитати отъ самитѣ

тия, укорени отъ самого него, автори. И ако има нѣщо хубаво, нѣщо вѣрно за Македония въ книгата на Гопчевича, това сѫ именно тия цитати, отъ които се пълни казаното тенденциозно съчинение. Отъ тѣхъ ний се учимъ нѣщо за Македония. На Г-на Гопчевича всичко се аресва у казанитѣ европейски извѣстности съ исключение само на двѣ три думи, състоящи въ „македонскитѣ християни сѫ българи“. Дѣто нѣма думата „Българинъ,“ Г. Гопчевичъ цитира всичко. Тъй напримѣръ, въ третята глава, въ вагона на желѣзницата Г-нъ Гопчевичъ, слѣдъ като се срѣщналъ съ единъ българинъ отъ с. Билячъ, Дебърско, което записалъ въ книжката си за чисто сърбско, защото българина му говорилъ на езикъ съвършенно понятенъ, слѣдователно сърбски, заимствува отъ Хана цѣлото описание на мънастира Св. Прохоръ и по-надолѣ на селото Таоръ, по Вардарската долина срѣщу Орешани,—и това по единственната причина че въ тия описания на Хана не се срѣща думата „българинъ“. Забѣлѣжете че Г-нъ Гопчевичъ не е ходилъ и не е видѣлъ нето едно отъ тия, съ думитѣ на Хана, описвани мѣста.

Много интересенъ е Г. Гопчевичъ когато описва препирнитѣ си съ македонцитѣ, когато тия послѣднитѣ му казвали, че сѫ българи, а той ги увѣрявалъ, че това не е истина, че тѣ се мамятъ и че тѣхната истинска народность е сърбската. И самъ пѫтешественника не крие че македонцитѣ му се чудили, даже смѣяли,

когато имъ казвалъ че тѣ сж сърби, а не българи. На Велеската станция, Г. Гопчевичъ заплатилъ на едно българче, което го почерпило съ чаша вода съ думитѣ: „добра вода, хладна като снѣгъ“, единъ сребаренъ грошъ и обяснилъ на едно турче, отъ което купилъ праскви, че за една глътка вода заплатилъ повече отколкото за прасквитѣ, защото онова момче било неговъ съотечественникъ.

— Значи, ти си българинъ? го попитало зачудено момчето.

— Не, азъ съмъ сърбинъ, каквито сж всичкитѣ тукашни славяни, отговорилъ усмихнато Гопчевичъ. (Гледай глава 3 отъ Makedonien und Alt-Serbien)

Любопитно е да се узнае какво сж си помислили тия момчета за сърбския етнографъ.

Въ четвъртата глава на съчинението си, Г-нъ Гопчевичъ, слѣдъ като расправя че пжтувалъ по Италия и Англия, дѣто названията на станцитѣ трошили езика на човѣка и пр., достига до станцията Криволакъ, дѣто останалъ замаянъ като чулъ да се говори „чисто сърбски“, даже помислилъ, че се намѣрва въ сърдцето на сърбското кралство. Но на въпроса му отъ каква народность сж тия хора, имали безобразието да се обявятъ за „българи“. Г. Гопчевичъ употрѣбилъ всичкото си краснорѣчие за да ги убѣди, че человѣкъ, който говори на такъвъ понятенъ за сърбитѣ езикъ и празднува „славата,“ не е възможно да бжде българинъ. На това отгорѣ единъ отъ тѣхъ му далъ слѣ-

джющий отговоръ: „както се вижда ти смѣсвашъ „българитѣ“ съ „шопитѣ“; ний не сми шопи изъ Търново и Пловдивъ, но македонски българи“. Прѣдъ видъ на такъво състояние на работитѣ, всичкитѣ неславянски пѫтешественици, като: Кавицъ, Ханъ, Лежанъ, Буе, Гризебанъ, Лаке, Бартъ, Мекензи и Ерби, Кузинери, Викеснелъ, Пукевилъ и пр. сѫ достойни за вѫже, защото половинъ столѣтие сѫ държали свѣта въ заблождение относително народностьта на македонскитѣ славяни.

Въ Солунъ Г. Гопчевичъ се срѣща съ Г. Петрова, сѫщето лице съ което сѫ свързали контрактъ за народностьта на македонцитѣ, и описва слѣджющий взаименъ разговоръ, „образецъ за етнографическо изслѣдвание“.

— Да си предположимъ, казва Гопчевичъ на Петрова, че единъ македонецъ празднува „славата“: съгласни ли сте че той е сърбинъ?

— На драго сърдце, отговаря Петровъ; който празднува „славата“ не може да не бѫде сърбинъ.

— Послѣ, ако нѣкой не употреблява члена, какъвъ е той?

— Разбира се сърбинъ.

— Добрѣ. ако нѣкой вмѣсто „*азъ*“ говори „*я*“; вмѣсто „*азъ сѫмъ българинъ*“ казва „*я самъ бугаринъ*“, такъвъ человѣкъ сърбинъ ли е?

— Безъ съмнѣние.

Слѣдъ като се усигорилъ и отъ тая страна, наший пѫтешественикъ тръгналъ да изслѣдва града безъ всѣкакъвъ цицерони. Като

много селяни отъ Морихово, Тиквешко, Велешко и Кичевско. Гопчевичъ захваналъ да снима показание за народностьта имъ. Всичкитѣ казали че сѫ българи, при всичко че говорили понятенъ на сърбитѣ езикъ и празднували славата. Това породило диспутъ между тѣхъ и щѣло да произлѣзе и бой, ако не билъ ханджията цинцаринъ, който подкрепилъ Г. Гопчевича.

По такъвъ начинъ продължава Г. Гопчевичъ да описва пѫтуването си по Македония. Всѫдѣ той се кара съ селянитѣ защо се казватъ българи, когато празднуватъ славата; всѫдѣ проклина европейскитѣ пѫтешественници и етнографи защо тѣ да пишатъ и прогласятъ че славянитѣ, живущи въ Македония, сѫ българи, когато населението празднува „кърсното име“ и говори понятенъ на сърбитѣ езикъ. Всѫдѣ македонскитѣ селяни, споредъ описанието на Гопчевича, обявявали че сѫ българи, всѫдѣ се чудили на пѫтешественника когато той ги увѣрявалъ че тѣ не сѫ българи, а сърби, при всичко това Г-нъ Гопчевичъ, на пукъ на очевидностьта, твърди и повтаря, че славянитѣ въ Македония сѫ сърби. Но въ сѫщность въ книгата „Makedonien und Alt-Serbien“ нищо не е доказано, освѣнъ че славянитѣ въ Македония всѫдѣ и прѣдъ всѣкого исповѣдватъ, че сѫ българи, че принадлежѫтъ на българската народность.

Най-куриозното е, че Г-нъ Гопчевичъ изслѣдва Македония вързъ канапето на своето купе. Опрянъ на прозореца, съ цигара въ уста, сърбския изслѣдователъ подушва, че задъ това

бърдо лѣжи еди-кое си село съ толкова и толко кѫщи и жители. Наистина Ханъ говори че то е населено отъ българи или турци, но това не е истина, това е квадратна глупость, по тия мѣста не могатъ да живѣятъ освѣнъ сърби. Тамъ, въ оная долина, се бѣлѣятъ кѫщи. Това трѣбва да е Корешани. Но на нѣмския пѫтешественникъ не можемъ да имами вѣра. Гопчевичъ прекърщава това село въ „Корешница“, което, разбира се, е населено отъ чисти сърби. Върху оная височина лѣжи една развалина, а пъкъ върху другата на лѣво има църква или мънастиръ. Гопчевичъ прочита съ бинокла си надписитѣ по тѣхъ и узнава за положително, че тия памятници датиратъ отъ времето на царя Душана.

Демиръ Капу (желѣзната врата) е най-интересния отъ всичкитѣ проходи, които виждалъ Гопчевичъ. И когато той се възхищава отъ неговата дива романтичность, оставя „проклетия ханъ“, който пише само „чисти глупости“, да описва тоя най-интересенъ проходъ.

Статистическитѣ свѣдѣния за Македония, които сѫ помѣстени на цѣли 143 страници въ книгата на Гопчевича заслужватъ особно внимание не защото има нѣщо ново въ тѣхъ, а защото сѫ образецъ на литературна кражба. Въ 1881 година въ Пловдивъ е излѣзла една книжка отъ 106 страници подъ заглавие „Ethnographie de la Macédoine“, въ която сѫ се вмѫкнали доволно не точни цифри. Г-нъ Гопчевичъ е взелъ и е препечаталъ въ книгата си дума

— 102 —

по дума, точка по точка тия именно статистически свѣдѣния, съ едно само измѣнение: вездѣ дѣто е имало дума „българи“ той и е промѣнилъ на „сърби“. Вземете и провѣрете.

* * *

Да се обърнемъ къмъ втория фанатикъ [illegible] Г-на Ястребова, фанатичеството [illegible] е непростително като се вземе [illegible], което занимава. И фанатичеството на Г-на Ястребова въ това отношение [illegible] до една степень, [illegible], лишенъ отъ [illegible]. Той е [illegible] и [illegible] си и [illegible] си, че славянското население [illegible] трѣбва да бжде сърбско, [illegible]

— [illegible] си?

— Отъ [illegible], или отъ [illegible] или . . . .

— А, [illegible] старосърбиянецъ, ти си [illegible] . . . .

— Не, азъ съмъ българинъ.

— Какъвъ българинъ? . . . .

И Г. Ястребовъ [illegible] новании, то [illegible] читателю, че [illegible] който се повтаря [illegible] нинъ, живущъ въ [illegible]

бърдо лѣжи еди-кое си село съ толкова и толко кѫщи и жители. Наистина Ханъ говори че то е населено отъ българи или турци, но това не е истина, това е квадратна глупость, по тия мѣста не могатъ да живѣятъ освѣнъ сърби. Тамъ, въ оная долина, се бѣлѣятъ кѫщи. Това трѣбва да е Корешани. Но на нѣмския пѫтешественникъ не можемъ да имами вѣра. Гопчевичъ прекърщава това село въ „Корешница", което, разбира се, е населено отъ чисти сърби. Върху оная височина лѣжи една развалина, а пъкъ върху другата на лѣво има църква или мънастиръ. Гопчевичъ прочита съ бинокла си надписитѣ по тѣхъ и узнава за положително, че тия памятници датиратъ отъ времето на царя Душана.

Демиръ Капу (желѣзната врата) е най-интересния отъ всичкитѣ проходи, които виждалъ Гопчевичъ. И когато той се възхищава отъ неговата дива романтичность, оставя „проклетия ханъ", който пише само „чисти глупости", да описва тоя най-интересенъ проходъ.

Статистическитѣ свѣдѣния за Македония, които сѫ помѣстени на цѣли 143 страници въ книгата на Гопчевича заслужватъ особно внимание не защото има нѣщо ново въ тѣхъ, а защото сѫ образецъ на литературна кражба. Въ 1881 година въ Пловдивъ е излѣзла една книжка отъ 106 страници подъ заглавие „Ethnographie de la Macédoine", въ която сѫ се вмѫкнали доволно не точни цифри. Г-нъ Гопчевичъ е взелъ и е препечаталъ въ книгата си дума

по дума, точка по точка тия именно статистически свѣдѣния, съ едно само измѣнение: всждѣ дѣто е имало дума „българи“ той я е промѣнилъ на „сърби“. Земете и провѣрете.

*
* *

Да се обърем къмъ втория фанатикъ Сърбофилъ, къмъ Г-на Ястребова, фанатичеството за когото е непростително като се вземе предъ видъ положението, което занимава. И фанатичеството на Г-на Ястребова въ това отношение достага много често до една степень, която го прави смѣшенъ, комиченъ, лишенъ отъ всѣкаква смисъль. Той е предалъ и ума си и чувствата си на мечтита си, че славянското население въ Македония трѣбва да бжде сърбско, и тая мисль не го оставя въ покой никога и никждѣ. Въ което време и да се яви человѣкъ при него, той го пита:

— Отдѣ си?

— Отъ Битоля, или отъ Сѣръ или . . . .

— А, здравствуй старосърбиянецъ, ти си чистъ сърбинъ . . . . . .

— Не, азъ съмъ българинъ.

— Какъвъ българинъ? . . . . .

И Г. Ястребовъ започева да вика и да се кара защо явившето се лице да се казва българинъ, когато той, Ястребовъ, на научни основания, го намѣрва че е сърбинъ. Не мисли, читателю, че това е фантазия; това е фактъ, който се повтаря всѣкой день, съ всѣкой селянинъ, живущъ въ Македония, който би се срѣ-

щналъ съ Ястребова. Но резултата излазя съвършенно противоположенъ, т. е. намѣсто Г-нъ Ястребовъ съ това да печели нѣщо на сърбитѣ, той, напротивъ, още повече затвърдява българската народность въ славянитѣ, живущи въ Македония, които и прави да се относятъ съ недовѣрие къмъ него като неприятель на тѣхната народность.

Ний съжалѣемъ дѣто сми принудени да говоримъ тъй, да съобщавами такива нелѣпи работи за Г. Ястребова, но сми заставени да направимъ това, защото Г-нъ Ястребовъ не въ разговоръ и не въ срѣщи само проявлява вражди и неприятелства, съвършенно не на мѣсто, къмъ българитѣ въ Македония, а и на книга, именно напослѣдъкъ въ предисловието на второто издание отъ *„обычаи и пѣсни турецкихъ сербовъ“*.

„У насъ (въ Руссия), пише Г-нъ Естребовъ, привыкли съ понятіемъ о Македоніи связывать понятіе о томъ, будто ета страна отчасти заселена болгарами и недопускали мысли, что въ ней живутъ сербы“. . . . И по-долѣ, въ отговоръ на нѣкой си М.: „Что въ Македоніи славяне не болгары и что и болгаризма не было тамъ, гдѣ теперь его находятъ, самъ Г. М. потвердилъ заглавіемъ своей статьи: „начало болгаризма и т. д.“ — значитъ болгаризмъ не имѣлъ корня въ Македоніи, а ведетъ только свое начало не ранѣе 20—30 лѣтъ. Етого достаточно дня таго, что бы за г. М. отрицать

право называть македонскихъ славянъ (старосербовъ) болгарами“. . . . .

Отъ всичко, което пише Г-нъ Ястребовъ въ предисловието на книгата си излазя, че славянитѣ въ Македония до прѣди 20—30 годи-ни сѫ били и сѫ се наричали сърби и че българската Екзархия ги побългарила и ги принудила да забравятъ народностьта си и да се наричатъ българи. Ний трѣбва да докажемъ Г-ну Ястребову противното.

Съжалѣемъ, че сми принудени да исповѣдами, че прѣдисловието на казаната г. Ястребова книга, ако не доказва друго, то поне че автора му е много невѣжа въ историята. Почтенния нашъ оппонентъ въ жълчката си кръщава българитѣ на сърби и съ това показва че се нуждае отъ уроци, които да му докажатъ, че българитѣ сѫ българи. Имами много и много ясни исторически доказателства, че славянитѣ въ Македония сѫ били и сѫ се наричали българи прѣди много векове. Константинъ Багрянородний, който много добрѣ е знаялъ какви славяни е имало въ негово време (10-й вѣкъ) на Балканския полуостровъ, ясно ни казва, че въ сегашна Македония никакви сърби не е имало, а населението е било българско. Сѫщето потвърждаватъ и други стари писатели — гърцки, латински, арабски и славянски, които споменуватъ за сърбитѣ и за тѣхнитѣ жилища.

Византийскитѣ и западноевропейски писатели: Михаилъ Пселла. Кекавменъ, Николица, Никифоръ Вриенний, Анна Комнина, архиепис-

копъ Теофилактъ. Иоанъ Скилица, Георгий Кедринъ, Зонара, Годфридъ Малатерра, Раймундъ Агилский, Робертъ Монахъ, Петъръ Тудебодъ, Вилхелмъ Тирский и пр и пр., които сж живѣли въ 11-й и 12-й вѣкове и отъ които нѣкои сж пжтували прѣзъ сегашна Македония, въ единъ гласъ наричатъ населението на тая страна българско. Българско наричатъ това население и старитѣ норвежски саги, въ които се разсказва за минуванието на норвежскитѣ ратници презъ Балканския полуостровъ въ 1154 г. Ще забѣлѣжимъ още, че извѣстния норвежски принцъ Харалдъ, който помага на Византийцитѣ да усмирятъ жителитѣ на страната въ 1040 година, се нарича въ старитѣ скандинавски пѣсни *разоритель на българитѣ* (Bolgara-breunir). Нѣкои отъ горѣизброенитѣ писатели споменуватъ и за сърбитѣ, но при това ясно забѣлѣжватъ, че сърбската земя се е намѣрвала вънъ отъ сегашна Македония и доста далече на сѣверъ отъ нея. Така, напримѣръ, Анна Комнина изрично забѣлѣжва, че около края на 11-й вѣкъ пограниченъ градъ между България и Сърбия билъ Липенъ (Липенионъ), който се е намѣрвалъ тамъ дѣто е сега селцето Липлянъ въ сѣверната часть на Косово поле. Съ това свидѣтелство на Анна Комнина се посрѣщатъ и думитѣ на Иоанъ Скилица, който казва, че сърбско-българската етнографическа граница въ 1073 година минувала покрай *Прищина*. Особно подробни извѣстия по тоя въпросъ ни дава Вилхелмъ Тирский, който е

живѣлъ въ 12-й вѣкъ и е пѫтувалъ по сегашна Македония и Сърбия. Около 1169 година той е дохождалъ въ Охридъ и Битоля. Вилхелмъ Тирский описва Сърбия, като гориста и мѫчно пристѫпна страна, която се намѣрвала между *Далматия*, *Венгрия* и *Иллирия*. А пъкъ за българитѣ Вилхелмъ Тирский казва, че населвали всичкото пространство, което се протѣга отъ Дунава до кждѣ Цариградъ и до Адриатическо море. И житиетата на св. Климента, писани презъ 12-й вѣкъ, назовава населението въ Македония българско.

Сърбския царь Стефанъ Неманя двѣ-три години прѣди смъртьта си е издалъ една граммота, отъ която се вижда за какво сѫ имали сърбскитѣ царѣ тъй нареченага отъ сърбитѣ въ настоящето време „Стара Сърбия“. Стефанъ Неманя между друго казва въ граммотата си: „И приобрѣтохъ отъ *гръчке землѣ* Лабь сь Льпляномь, Глъбочицу, Рѣке, Загрьлату, Лѣвьче, Бѣлицу, Лепеницу.“ Съ това Неманово свидѣтелство напълно се посрѣща и свидѣтелството на неговия синъ св. Сава, който въ своя една граммота казва слѣдующето: „И приобрѣте отъ *гръчьскыге земле* Патьково, Хвостно вьсе и Подримие, Кострьць, Дрьжковину, Ситницу, Лабь, Липлянь, Глъбочицу, Рѣке, Ушьку и Поморавіе, Загрьлату, Львьче, Бѣлицу.“ Всичкитѣ тия изброени и въ двѣтѣ грамоти мѣста сѫ се намѣрвали въ призренската область, въ нишската и на Косово поле.

Въ епохата, за която си говори въ каза-

нитѣ двѣ граммоти, българскитѣ страни сж били подъ владѣнието на византийцитѣ. Стефанъ Неманя и Св Сава съ своитѣ грамоти опровергаватъ притязанията на сегашнитѣ сърби.

Извѣстния нѣмски пжтешественникъ Ансбертъ, който на 1189 г. е минувалъ презъ Сърбия и България заедно съ войската на Германския императоръ Фридрихъ Барбароса, ни е оставилъ драгоцѣнни свѣдѣния за тогавашнитѣ сърбски и български работи. Ансбертъ между друго говори доста подробно за дѣлата на Стефана Неманя и за неговитѣ завоевания въ Софийската область и въ сѣверна Македония. При това той изрично казва, че тия страни, които Неманя отнѣмалъ отъ Византийцитѣ, били *населени отъ българи*, съставлявали часть *отъ земята обитаема отъ българи.*

Извѣстния византийски историкъ Георги Акрополита, който е живѣлъ и пжтувалъ по Македония, па и въ 1257 год. е билъ неинъ граждански управитель, описва жителитѣ на Македония като много убити нравственно и много хладнокървни. Но и при това свое деморализирано състояние, имали съзнание па тѣхната българска народность. За това Акрополита нѣколко пжти споменува въ своята хроника.

Единъ русски плѣнникъ, който около края на 17-й и началото на 18-й вѣкъ е исходилъ цѣлото турско царство, говори слѣджющето за Скопие и скопската область: „А то мѣста *Скопия* село великия; стоитъ оно по рѣкѣ Вардàль....

а о крестъ таго мъста Скопи съ трехъ странъ уъздные люди всъ болгарские (описание турецкой имперіи XVII вѣка, стр. 38, изданіе палестинскаго общества).

Въ единъ ржкописъ, подробно описанъ отъ покойния Даничичъ, учителя на г-на Новаковича, срѣщами слѣдующето (гл. Сборника на югославянската академия: Starine I, 4): Сіа книга избранна различними слови, чрьтахь ю оу Будимской вароши діакь Вѣлко Поповичь, *отъчъствомъ же отъ земли обитани отъ Българъ отъ мъста Кратова*, при дрьжаве светааго римскаго Цесара Лѣополда а подь властію срьбско-словенскаго светѣишаго патріарха нашего хажи Арсеніа Чрьноевича, въ лето 1704."

Кратово, откждѣто е билъ Дякъ Велко, се намѣрва въ Скопския Синджакъ.

Па и сжщия сърбски патриархъ Арсений Черноевичъ е наричалъ своитѣ епархий въ сѣверна Македония *земля обитаема отъ Българъ*. Ето що срѣщами въ единъ своерржченъ записъ на казания патриархъ: „ . . . изволи се мнѣ смѣреном архіепископу Пекском и проч. приходити иже по благодати пресветаго и животворещаго духа данними области всех србских поморских и *блъгарских*, и пріидох зде въ монастиръ Осоговъ. (Гл. Податци за историю српске цркве, Београд 1879, ст. 83 И. С. Ястребова). Тоя записъ е открилъ самъ почтенния нашъ оппонентъ г-нъ Ястребовъ, но се преструва че не го разбира.

Сърбския историкъ Иванъ Раичъ въ своя-

та история казва, че земята, населена отъ сърби, се простира на югъ до Шаръ-планина и Македония. На друго мѣсто тоя почтенъ сърбски историкъ, като говори за военния походъ на Янко Хуниади въ 1447 год. казва: „Янко, Совокупивъ воинства своего, . . . преходитъ съ ними въ Миссію, *отходитъ оттуду и въ Булгарску* страну къ Видину. Не многи ту пробавивъ дни, *спѣшитъ на Косово поле, еже съ Булгаріею граничитъ.* (Исторія разныхъ славянскихъ народовъ, часть 3, стр. 194.)

Ний можемъ да приведемъ още много доказателства, че славянското население въ Македония се е наричало българско всѣкога. Но и тия сѫ, вѣрвами, достатъчни да докажатъ колко сѫ безосновни г-да Ястребовъ, Гопчевичъ и пр. когато твърдятъ че славянитѣ въ Македония сѫ започнали да се наричатъ българи слѣдъ учреждението на Екзархията. Струвами се, че слѣдъ всичко това падатъ баснитѣ, които г-нъ Ястребовъ излага въ предисловието на книгата си.

Г-нъ Ястребовъ казва, че българската Екзархия, за да побългари славянитѣ отъ Македония и Ст. Сърбия, имъ е пращала писма, въ които имъ се обѣщава, че „ако признаятъ нейното вѣдомство, тѣ никакъ нѣма да измѣнятъ народнитѣ си (сърбски) обичаи и да изгубятъ езика си“. Г-нъ Ястребовъ твърди, че съ собственнитѣ си очи виждалъ и челъ такива екзархийски послания. На това ний ще отговоримъ г-ну Ястребову по начинъ и съ езикъ. своиственни на

начина и езика въ прѣдисловието му: „Изгубгариѣ... Призовавами Ви. г-нъ Ястребовъ, да ...цкой тате подобно писмо. ...ин-

Не само прѣди да се учреди Б. Екза... но и прѣди да се възбуди и разгори църко... ния въпросъ между гърци и българи, български училища сѫ сѫществували въ Македония. Българската Екзархия се учреди въ 1871 година. а българско училище въ Велесъ е имало още отъ 1806 година.

Г-нъ Ястребовъ тълкува, че въ Велесъ и Прилѣпъ се употреблявала думата „*Избугарити*“ въ значение на развалямъ, осакатявамъ, изопачавамъ, нарушавамъ. Ерго—ония които сѫ станали отъ сърби на българи сѫ преминали отъ нѣщо здраво, хубаво, неразвалено въ нѣщо лошо, развалено, схизматическо. Г-нъ Ястребовъ или не разбира значението на тая дума, или нарочно, съ цѣль я тълкува тъй. Значението на думата *избугарити* е: излазямъ изъ българщината, оставямъ българската и преминувамъ въ друга народность. И самия граматикаленъ съставъ на думата показва това. *Избугарити* се съставлява отъ предлога *из*, който означава че се излазя изъ нѣщо, че се отнѣма отъ нѣщо, и отъ думата *бугаринъ*. По сѫщия начинъ може да се каже, напримѣръ, *изтатарити*, въ случай че нѣкой е оставилъ татарската си народность и е приелъ друга.

До прѣди да се основе Българската Екзархия, казва г-нъ Ястребовъ, въ Македония е имало сръбски учители, но слѣдъ нейното уч-

та ис... сърбскитѣ учители сѫ били принуде-се про...авятъ Македония, защото Екзархията донг...вала сумми за подържание даромъ учи-... за македонскитѣ общини. Това не е исти-на. Нека Г-нъ Ястребовъ ми покаже едно само македонско училище, което да е получавало нѣ-каква помощь отъ Екзархията до прѣди послѣ-дната русско-турска война. До това време всичкитѣ македонски общини сѫ поддържали са-ми, съ собственни срѣдства училищата си.

На страница XVI въ своето прѣдисловие Г-нъ Ястребовъ казва, че въ течение на 20—30 години, Екзархията не само ще успѣе съвър-шенно да побългари славянския елементъ въ Ма-кедония, но ще и да го разврати, ако не прѣ-мѣни своето нравственно направление . . . .

Ний призовавами Г-на Ястребова да ни разясни публично въ що състои безнравствен-ното поведение на Екзархията.

Ний се отказвами да говоримъ повече за прѣдисловието на Г-на Ястребова, защото всѣ-ка дума отъ останалата негова часть диша зло-ба и ненависть къмъ Б. Екзархия и въобще къмъ всичко що е българско. Отсѫтствува всѣ-ка сериозность, всѣко безпристрастие, всѣка чисто научна цѣль въ изслѣдванието. Не би казалъ человѣкъ че единъ сериозенъ человѣкъ би си позволилъ да напише и напечата подобно злобно прѣдисловие, съ което грубо и недосто-лѣпно да напада едно официално учреждение и да хвърля незаслужени пятна вързъ цѣлъ единъ народъ.

начина и езика въ прѣдисловието му: л... уцъз-
Призовавами Ви. г-нъ Ястребовъ, да ...цкой
тате подобно писмо. ...ин-

Не само прѣди да се учреди Б. Екза...
но и прѣди да се възбуди и разгори църко...
ния въпросъ между гърци и българи, български училища сѫ сѫществували въ Македония. Българската Екзархия се учреди въ 1871 година, а българско училище въ Велесъ е имало още отъ 1806 година.

Г-нъ Ястребовъ тълкува, че въ Велесъ и Прилѣпъ се употреблявала думата „*Избугарити*" въ значение на развалямъ, осакатявамъ, изопачавамъ, нарушавамъ. Ерго—ония които сѫ станали отъ сърби на българи сѫ преминали отъ нѣщо здраво, хубаво, неразвалено въ нѣщо лошо, развалено, схизматическо. Г-нъ Ястребовъ или не разбира значението на тая дума, или нарочно, съ цѣль я тълкува тъй. Значението на думата *избугарити* е: излазямъ изъ българщината, оставямъ българската и преминувамъ въ друга народность. И самия грамматикаленъ съставъ на думата показва това. *Избугарити* се съставлява отъ предлога *из*, който означава че се излазя изъ нѣщо, че се отнѣма отъ нѣщо, и отъ думата *бугаринъ*. По сѫщия начинъ може да се каже, напримѣръ, *изтатарити*, въ случай че нѣкой е оставилъ татарската си народность и е приелъ друга.

До прѣди да се основе Българската Екзархия, казва г-нъ Ястребовъ, въ Македония е имало сърбски учители, но слѣдъ нейното уч-

та ис[illegible] сърбскитѣ учители сѫ били принуде-
се про[illegible]авятъ Македония, защото Екзархията
донѣ[illegible]вала сумми за подържание даромъ учи-
[illegible] за македонскитѣ общини. Това не е исти-
на. Нека Г-нъ Ястребовъ ми покаже едно само македонско училище, което да е получавало нѣкаква помощь отъ Екзархията до прѣди послѣдната русско-турска война. До това време всичкитѣ македонски общини сѫ поддържали сами, съ собственни срѣдства училищата си.

На страница XVI въ своето прѣдисловие Г-нъ Ястребовъ казва, че въ течение на 20—30 години, Екзархията не само ще успѣе съвършенно да побългари славянския елементъ въ Македония, но ще и да го разврати, ако не промѣни своето нравственно направление . . . .

Ний призовавами Г-на Ястребова да ни разясни публично въ що състои безнравственното поведение на Екзархията.

Ний се отказвами да говоримъ повече за прѣдисловието на Г-на Ястребова, защото всѣка дума отъ останалата негова часть диша злоба и ненависть къмъ Б. Екзархия и въобще къмъ всичко що е българско. Отсѫтствува всѣка сериозность, всѣко безпристрастие, всѣка чисто научна цѣль въ изслѣдванието. Не би казалъ человѣкъ че единъ сериозенъ человѣкъ би си позволилъ да напише и напечата подобно злобно прѣдисловие, съ което грубо и недостолѣпно да напада едно официално учреждение и да хвърля незаслужени пятна върхъ цѣлъ единъ народъ.

Въ конеца на книгата си Г-нъ Ястребовъ е прибавилъ почти 100 страници отъ разни търговски и други частни писма изъ разни македонски градове, съ които иска да докаже, че езика въ тия писма е сърбски. Тая именно прибавка въ Г. Ястребовата книга е още едно доказателство, че той нѣма понятие за основното различие между сърбското и българското нарѣчие. По-голѣмата часть отъ казанитѣ писма опровергаватъ теориитѣ на Г. Ястребова. Нарѣчието въ писмата отъ Шкодра, Призрѣнъ, Дяково и Ипекъ, градове, които не влазятъ въ Македония, а сѫ задъ Шаръ планина, е сърбско. Но нарѣчието въ писмата отъ Скопия, Тетово, Дебъръ, Криворѣчна Паланка, Солунъ, Кукушъ, Сѣръ, Велесъ, Гевгелия, Прилѣпъ, Куманово и всичкитѣ други македонски градове, е българско. Всичкитѣ тия писма ще докажатъ на филолозитѣ, че въ Македония говорятъ български, а не сърбски. Благодаримъ за тия свѣдѣния на Г-на Ястребова.

Тия си добри свѣдѣния Г-нъ Ястребовъ не е оставилъ и безъ нѣщо смѣшно. Между казанитѣ писма той е помѣстилъ и нѣколко отъ София, Самоковъ, Смирна и Кавала, съ които иска да каже, че и тамъ живѣятъ хора, които говорятъ по сърбски. Излишно бѣше това усърдие.

Въ заключение ний можемъ да кажемъ само едно: именно че Г. Ястребовъ е боленъ. Неговата болесть състои въ манията да гледа и познава въ всичко сърбската народность, сърбския езикъ и сърбската история.

Ще препоржчами слѣдъ това на Г-на Ястребова и Гопчевича да прочетжтъ новото пжтувание по Македония на извѣстния сърбофилъ Артур Дж. Евансъ, напра̀вено минжлото, 1889, лѣто. Струва ми се че въ сърбофилството на Артура Еванса не можемъ да се съмнѣвами, защото той е написалъ за сърбитѣ много хубави книги, живѣлъ е доста години въ Сърбия, Босна и Херцеговина и знае сърбския езикъ.

Най-послѣ ще привлечемъ вниманието на читателя върху една важна книга, издавана периодически отъ вилаетскитѣ управления въ Македония. Думата ни е за Салнаметата, въ които се помѣщаватъ много интересни материали за Македонското население, за неговата численность, търговия, занятие, производителность, училища, църкви и пр. Всичкитѣ тия свѣдѣния сж официални, защото се печататъ отъ самото правителство. Салнамето на манастирския вилаетъ излѣзе за първъ пжть минжлата 1889 год.; напечатано е въ вилаетската манастирска печатница и носи турската 1305 год. Отворете това Салнаме, именно отъ страници 284 нататъкъ, и ще видите че се исчисляватъ всичкитѣ народности въ манастирския вилаетъ; не се споменува нето дума за сърби, обаче на страница 384 се исчисляватъ: мюсюлмани 320371, власи и гърци 94376, арменци 26, българи 162340, евреи 5048, протестани 34, латинци 4, чужди поданници и временно пребиваюшци 47, всичко 582246. Манастирския вилаетъ състои отъ санджацитѣ: Битолский, Дебърский, Елба-

сански и Корчанский. Елбасанския санджакъ и по-голѣмата часть отъ Дебърския и Корчанския сж намѣрватъ въ Албания. А Битолския санджакъ съ една часть отъ Дебърския и Корчанския се намѣрва въ Македония. Българитѣ сж въ собственна Македония, т е. въ мънастирския санджакъ и въ часть отъ Дебърския и Корчанския.

Нѣма причина да подозирами че Императорското правителство иска да скрие сърбския елементъ въ цѣлъ единъ Битолски вилаетъ, защото въ официалнитѣ правителственни документи на Косовския вилаетъ гледами, че сжщето това правителство не крие сърбския елементъ тамъ, дѣто се той намѣрва.

Въ Салнамето на Солунския вилаетъ за сърби тоже не стая дума. Сърби има само въ Косовския вилаетъ, дѣто и официално се признаватъ отъ правителственнитѣ органи.

Цѣна 5 гр.